

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі
самостійної художньої діяльності**

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Виконала:

Смоголь Алла Михайлівна
студентка 62-2МДО групи,
факультету дошкільної освіти

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент
Корякіна Ірина Вікторівна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
1.1. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема.....	8
1.2. Особливості розвитку творчих здібностей дітей 6-го року життя.....	13
1.3. Умови та шляхи активізації творчості дитини.....	20
1.4. Самостійна образотворча діяльність, її зміст та керівництво.....	28
1.5. Інтерес як основа розвитку самостійної художньої діяльності.....	33
Висновки до 1 розділу.....	37
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ВПЛИВУ САМОСТІЙНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	39
2.1.Констатувальний етап експерименту.....	39
2.2. Формувальний етап експерименту.....	45
2.3. Контрольний етап експерименту.....	55
Висновки до II розділу.....	59
Загальні висновки.....	61
Методичні рекомендації.....	63
Список використаних джерел.....	65
Додатки	

ВСТУП

Проблема розвитку творчої особистості викликає гострий інтерес у всьому світі. Розв'язання її суттєве в зв'язку з тим, що головна умова прогресивного розвитку суспільства – людина, що здатна до творення. У сучасному світі необхідно від початку, з перших років життя людини, закладати основи розуміння світу як такого, що динамічно змінюється, в якому особистість перебуває в стані постійного творення цього світу і самого себе, цьому сприяють заняття з образотворчої діяльності.

На реалізацію творчого розвитку дошкільників впливають такі чинники:

- накопичення вражень про навколишній світ (щоб сформувати творчі здібності, дитині необхідно накопичити якнайбільше вражень про навколишній світ під час виконання різних видів діяльності. Пізніше дитина зацікавиться процесом творчості спочатку в тому виді діяльності, який їй подобається найбільше. Сформувавши інтерес дитини до будь якого з видів діяльності вдасться захопити вихованця процесом творчості).

- створення розвивального середовища (педагог має створити в дитячому садку сприятливі умови щоб задовольнити природне прагнення дитини до творчості. До таких відносяться: розвивальні завдання, правильна оцінка досягнень дітей у творчій діяльності, утримання від негативних оцінок під час прояву дитиною творчої активності, ситуації вільного спілкування, відповіді на численні запитання дітей, можливість дитини побути на самоті, давати дитині достатню свободу для реалізації своїх творчих завдань, бережне не нав'язливе спонукання до прояву творчих дій, а також наявність необхідних для творчості матеріалів - вони завжди мають бути доступними для дитини).

- креативність і емоційність педагога (педагоги мають зберегти у своїй душі дитину: безпосередність, доброзичливість, чистоту думок, мрію, довірливість, казку, захоплення від відкриття світу, доброту).

- робота з сім'єю (педагоги мають інформувати батьків про шляхи розвитку творчих здібностей дітей, щоб більш гармонійно і цілісно підійти до цього питання) [14].

Відповідно у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні велике значення надається розвитку творчих здібностей дошкільників. Важливим результатом оволодіння дитиною мистецькою діяльністю є усвідомлення себе активним суб'єктом творчості, сформоване емоційно-ціннісне ставлення до рукотворного світу [4].

Показник творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку визначається рівнем розвитку естетичного сприймання об'єктів та явищ, умінням працювати з різними матеріалами, використовувати різні техніки, добирати відповідні засоби реалізації задуму, виявляти творчу уяву, естетичну чутливість, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього [2].

Важко переоцінити значення образотворчого мистецтва в житті дитини. Психологічними дослідженнями П. Блонського, Л. Виготського, С. Рубінштейна доведено, що дітям дошкільного віку доступне естетично-художнє сприймання творів образотворчого мистецтва, старші дошкільники здатні естетично оцінити художній твір (картину, скульптуру), висловити своє ставлення до нього [8].

Як засвідчують дослідження Є. Фльоріна, М. Івашиніна, Н. Зубарева, В. Єзикеєва, Н. Пакуліної, Н. Карпинської тощо, дошкільникам доступне створення пейзажних та сюжетних картин, натюрмортів. Дитяча творчість ґрунтується на наслідуванні, яке слугує важливим чинником розвитку дитини, зокрема його творчих здібностей. Завдання педагога – спираючись на схильність дітей до наслідування, прищеплювати їм навички й уміння, без яких неможлива творча діяльність, виховувати у них самостійність, активність у застосуванні цих знань і вмінь, формувати критичне мислення, цілеспрямованість [9].

У роботах А. Запорожця, В. Давидова, М. Поддякова встановлено, що дошкільнята здатні в процесі предметної чуттєвої діяльності, виділяти суттєві

властивості предметів і явищ, встановлювати зв'язок між окремими явищами і відображати їх в образній формі. Цей процес особливо помітний у різних видах практичної діяльності: формуються узагальнені способи аналізу, синтезу, порівняння і зіставлення, розвивається вміння самостійно знаходити способи розв'язання творчих завдань, вміння планувати свою діяльність, розкривається творчий потенціал. Звідси випливає необхідність занять не тільки образотворчим мистецтвом, а й спеціальними видами образотворчої діяльності[12].

Особливістю сучасних знань є надання дитині самостійності. У дітей досить рано з'являється свій «образ світу». При всій недосконалості він має суттєву характеристику – цілісність сприймання довкілля. Зі вступом до дитячого садка ця цілісність, на жаль, починає руйнуватись через «суворі кордони» між окремими розділами програми або предметним викладанням «вужькими» спеціалістами (викладач образотворчого мистецтва не має уявлень щодо того, чим займалися діти на попередньому занятті). Тому знання, які одержують діти, мало пов'язані між собою[16].

Якісно новий рівень синтезу знань дітей – це надання дитині можливості самостійно відображати предмети та явища навколишньої дійсності та обирати засоби для цього. Синтез цих знань дозволяє досягти різнобічного розгляду об'єкта, показати взаємозв'язок явищ, інтенсивно формувати у дитини розумові операції аналізу, порівняння, узагальнення тощо. Особливо це важливо для розвитку світоглядних, людинознавчих, екологічних, комунікативних умінь, понять.

Самостійна художня діяльність є поширеною у практиці роботи закладів дошкільної освіти. Проте й непорозуміння і плутанини щодо визначення цього виду діяльності багато.

Актуальність, практична значущість, недостатня вивченість даної проблеми обумовили вибір теми нашого дослідження **«Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі самостійної художньої діяльності».**

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити вплив самостійної художньої діяльності (СХД) на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – самостійна художня діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Гіпотезою дослідження є припущення, що самостійна художня діяльність ефективно сприятиме розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку за таких умов:

- 1) створення розвивального середовища для СХД;
- 2) збагачення досвіду дітей з образотворчої діяльності;
- 3) розробки і впровадження системи занять, спрямованих на вдосконалення зображувальних вмінь та навичок.

Завдання дослідження:

- 1) здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з означеної проблеми;
- 2) визначити і обґрунтувати рівні розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі занять із зображувальної діяльності;
- 3) розробити систему занять із зображувальної діяльності та експериментально перевірити ефективність їх впливу на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Наукова новизна результатів дослідження: теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено вплив СХД на розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Теоретичне значення дослідження полягає в структуруванні наукових поглядів на розвиток творчих здібностей на засадах використання занять із зображувальної діяльності.

Практичне значення дослідження полягає у виборі методів діагностування рівня розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку; у

розробленні та впровадженні у заклад дошкільної освітисистемизанять із зображувальної діяльності з урахуванням дитячих інтересів до різних видів образотворчої діяльності.

Для вирішення поставлених завдань і перевірки гіпотези нами використано комплекс наукових **методів дослідження**.

Теоретичні методи дослідження: аналіз, порівняння, систематизація, класифікація та узагальнення даних психолого-педагогічної, філософської літератури з проблеми дослідження, вивчення документації закладів дошкільної освіти, вивчення та узагальнення досвіду роботи педагогів закладів дошкільної освіти, батьків, які дали змогу сформуванню власного погляду на проблему дослідження та виявити наукові засади розвитку творчості дітей 6-го року життя.

Емпіричні методи дослідження: бесіди, анкетування, спостереження, аналіз та узагальнення, що сприяли вивченню реального стану проблеми у сучасній дошкільній освіті; педагогічний експеримент, статистична та аналітична обробка даних дослідження.

База дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Кролевецького навчально-виховного комплексу I-III ступенів №6. Дослідженням було охоплено 30 дітей старшого дошкільного віку.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, рекомендацій, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема

Творчість – діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей[13]. Вона передбачає наявність у особистості здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною і оригінальністю, унікальністю.

Я. Пономарьов поділяє поняття творчості в широкому і вузькому сенсі (широкий зміст іменує «прямим», вузький – «загальноприйнятим»): «Творчість – у прямому сенсі – є творення нового. У такому значенні це слово могло бути застосоване до всіх процесів органічної та неорганічної життя, бо життя – ряд безперервних змін і все оновлюється і все зароджується в природі є продукт творчих сил. Але поняття творчості припускає особисту початок і відповідне йому слово уживається по перевазі в застосуванні до діяльності людини. У цьому загальноприйнятому сенсі творчість – умовний термін для позначення психічного акту, що виражається у втіленні, відтворенні або комбінації даних нашої свідомості, в (відносно) новою формою, в області абстрактній думки, художньої та практичної діяльності (творчість наукове, творчість поетичне, музичне, творчість в образотворчих мистецтвах, творчість адміністратора, полководця і т. п.» [32].

Існує безліч визначень здібностей. Так, Б. Теплов вважає, що здібності – це індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людини від іншої і мають відношення до успішності виконання будь-якої діяльності або багатьох діяльностей[34].

За визначенням Н. Лейтеса, здібності – це властивості особистості, від яких залежить можливість здійснення і ступінь успішності діяльності[37].

С. Рубінштейн вважав, що здібності не можна розглядати поза особистості. Під здібностями він розумів таку частину структури особистості, яка, актуалізуючи в конкретному виді діяльності, визначає якість останньої[70].

Здібності мають свої зміст і структуру, визначити які вкрай важливо, вважав А.Венгер. В іншому випадку невідомо, що треба формувати[26].

При визначенні змісту здібностей на перший план виступає питання про їх співвідношення зі знаннями, вміннями, навичками. У цьому питанні немає єдиної думки:

- здібності не зводяться до навичок, вмінь, а можуть пояснювати легкість і швидкість їх придбання (Б. Теплов);
- знання, уміння і навички розглядаються як один з компонентів здатності, але не головний. Ядром є якість процесів, які регулюють сукупність застосування знань, умінь, навичок (С.Рубінштейн);
- одним з компонентів здібностей є особлива умілість руки як результат вдосконалення, збагачення умінь і навичок (Я. Пономарьов)[5].

В. Кудрявцев відзначає, що розвиток художніх здібностей можливе лише в процесі засвоєння знань, умінь і навичок. Це зауваження важливо, оскільки нерідко в практиці відбувається різке протиставлення здібностей знань, умінь, навичок[16].

А.Венгер, розуміючи під здібностями орієнтовні дії, відділяв їх від знань, умінь і навичок, відносячи останні до робочої, виконавчої частини діяльності.

Стосовно до образотворчої діяльності важливо виділити зміст здібностей, що виявляються і формуються в ній, їх структуру, умови розвитку. Тільки в цьому випадку можлива цілеспрямована розробка методики розвиваючого навчання образотворчої діяльності.

Спроба визначити зміст здібностей до образотворчої діяльності робилася неодноразово різними дослідниками. На відміну від змісту здібностей до інших видів діяльності, зміст, структура цих здібностей в певній мірі розкриті і

представлені у психолого-педагогічній літературі. Однак, вони не є безперечними вже тому, що різні або за своєю сутністю, або за обсягом, або за структурою.

Наявні дані з цієї проблеми можна проаналізувати, спираючись на загальноприйнятий в теорії здібностей підхід до визначення її змісту - виходячи із специфіки діяльності.

Образотворча діяльність – це відображення навколишнього в формі конкретних, чуттєво сприймаються зорових образів[13]. Створений образ (зокрема, малюнок) може виконувати різні функції (пізнавальну, естетичну), так як створюється з різною метою. Мета виконання малюнка обов'язково впливає на характер його виконання[27].

Творча діяльність виникає не відразу, а поволі і поступово, розвиваючись з простіших форм. На кожному віковому ступені вона має свій вираз, кожному періоду дитинства властива своя її форма. З цієї точки зору творчість – не винятковий процес, що стосується тільки окремих осіб, вона пронизує життя кожної людини, особливо в дитинстві.

У нормі уява активується в трирічному віці, залишається активною в дитинстві, підлітковому віці і юності, а в дорослому стані зберігається у невеликого числа особливо обдарованих людей. Уява – це здатність створювати нові чуттєві або розумові образи. Формувати такі образи здатні не тільки фантазія, але і сприйняття, уявлення, мислення. Уява є процес перетворюючого віддзеркалення дійсності. Це не придумування з нічого. Адже, нове створюється тільки з матеріалу зовнішньої дійсності або внутрішнього світу дитини в процесі діяльності[20; 29].

Існують деякі вікові закономірності вираження уяви. Діти від трьох до п'яти років будують новий образ, ґрунтуючись на деяких елементах реальності, які стають центральною частиною нового образу. У віці чотирьох-п'яти років помітно знижується продуктивна уява, оскільки діти активно засвоюють норми і правила соціуму[16; 20].

Але вже в шість-сім років вони починають користуватися новим типом

побудови уявного образу, коли елементи реальності займають лише другорядне місце, поступаючись першим місцем власним придуманим образам, що забезпечує оригінальність і продуктивність рішень. Творчість дитини в цьому віці часто носить проектний характер. Пізнавальна уява зазнає якісні зміни. Діти шести–семи років в своїх творах не просто передають перероблені враження, але і починають націлено шукати прийоми для цієї передачі. Можливість вибору виявляється не тільки в підборі адекватних прийомів реалізації продуктів уяви, передачі ідеї, але і в пошуку самої ідеї, задуму[22].

Дитинство – короткий період життя, коли над людиною ще не переважають раціональні вимоги відповідності певному статусу в суспільстві і вона поки не схильна до критичного самоаналізу підлітка. Творчість дитини легка і безтурботна, вона байдуже до норми і найменше припускає думку або погляд іншого.

Дитячу творчість можна назвати «натуральною», подібно тому, як Л. Виготський розрізняв натуральні, тобто дані від народження, природні, і вищі психічні функції. Вона відрізняється відвертістю світу, який дитина сприймає з оптимізмом. Вона орієнтований не на те, що треба, а на те, що можливо[1; 26; 39].

Характерна особливість дитячої творчості – її загальний характер. У дитинстві творять всі, дитяча творчість не зводиться до таких когнітивних передумов, як мислення, інтелект, пам'ять, уява: адже всі процеси пізнавального характеру хоч і нерівномірно, але монотонно розвиваються впродовж багатьох років, а творчості виявляє не таку однозначну динаміку. Відсутність творчості може бути слідством жорсткої системи виховання, що подавила структури власного «я» дитини, здатні протистояти тиску суспільству. Особливо небезпечно, якщо це відбудеться до «першого народження особистості», приблизно в трирічному віці[62; 65].

Для дитини є характерним в цей час варіативне мислення, коли вона виявляє і розкриває масу можливостей, створює багато видів одного і того ж рішення, але однаково прив'язана до кожного. Поки вона не здатна

відокремити вдалий варіант від невдалого – з погляду культури, в якій вона розвивається. Доросла творчість, навпаки. Припускає саме відбір і відсів з позицій смаку, прийнятого в суспільстві, безпосередній діалог з культурою, в якій ця творчість народжується.

Дитяча творчість відрізняється від дорослої обмеженістю досвіду дітей. З цієї точки зору, їх творчість повинна бути біднішою. Проте, на відміну від дорослих, що мають більше елементів для комбінації, але що усвідомлено відсікають ті з них, які, згідно досвіду, неможливі, діти легко комбінують несумісні речі, не піддаючи критиці результат[10].

Відмінність дитячої творчості від дорослої полягає також в незахищеності останньої. Доросла людина, створюючи що-небудь, завжди дивиться на це не тільки власними очима, але і намагається оцінити результат очима інших людей. Саме тому багато новаторських ідей так ніколи і не реалізуються. Їх автори дуже точно представляють негативну реакцію тих, що оточують і вважають за краще не бачити результат, чим зустріти реакцію, яку необхідно пережити[6; 7].

Дитина дивиться на свою творчість виключно власними очима, що люблять те, що створене. Для дітей властивий егоцентризм, згідно якому дитина упевнена, що дорослий дивиться на зроблене нею так само, як і вона сам, дитина не знає, що у неї є власний погляд на світ і не наділяє цією можливістю інших. Вона абсолютно упевнена, що, дивлячись на його малюнок, всі бачать те, що бачить вона сама. Але у дорослих немає фантазії дитини. Вони бачать на листі лише карлючки, а не вершників, що скачуть, на жвавих конях, за якими мчать клуби пилу на дорозі, і не чорний паротяг, що важко піднімається в гору і залишає після себе чорний дим.

Досвід навчить дитину цьому нерозумінню дорослих. Ще якийсь час вона буде не боязливо обнародувати результати своєї творчості. Потім, залежно від агресивності найближчого оточення, вона або продовжуватиме творити, все покращуючи і покращуючи свою майстерність, або закриється від світу, перестане створювати і перетвориться на типового дорослого, такого, що

критично дивиться на все незвичайне, все що знає і упевненого в своїй непогрішності.

Таким чином, дошкільний вік – оптимальний період для творчого розвитку людини. На кожному етапі життя дитини закладається певний фундамент, який має своє визначне місце в становленні цілісної особистості, лише на такому фундаменті можуть повноцінно формуватися психічні властивості та здібності, необхідні дитині для переходу на наступний віковий етап.

1.2. Особливості розвитку творчих здібностей дітей 6-го року життя

Творчі здібності як здатність до оригінального вирішення проблеми, утворюючи ядро всіх здібностей, є передумовою досягнення творчих результатів. Відповідно до положень про розвиток здібностей у діяльності та творчий характер діяльності, розвиток творчих здібностей у дошкільному віці відбувається через включення дитини в ігрову та продуктивну діяльність[23].

У дітей старшого дошкільного віку початковий творчий задум з'являється безпосередньо у процесі діяльності під впливом різноманітних асоціацій, і з часом цей задум може виникати уже до початку гри, підпорядковуючи собі творчі дії. Творчий задум дітей старшого дошкільного віку часто є нестійким і мінливим, оскільки на нього можуть впливати випадкові враження, почуття та переживання[3; 11; 43].

З психологічної точки зору старший дошкільний вік є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей тому, що в цьому віці дитина вперше усвідомлює відношення між ними та навколишніми, починає розбиратися в громадських мотивах поведінки, моральних оцінках, значущості конфліктних ситуацій, тобто в цьому віці формування особистості набуває свідому фазу[42; 44].

У старшому дошкільному віці відбувається поділ гри і праці, тобто діяльності, здійснюваної заради задоволення, яке отримає дитина в процесі

самої діяльності та діяльності, спрямованої на досягнення об'єктивно значущого і соціально оцінюваного результату[21].

Рівень творчості дітей старшого дошкільного віку, як правило, залежить від тих навичок, яких дитина набула в іграх, спілкуванні з оточуючими, продуктивних видах діяльності.

Дитина високої творчої спрямованості здатна з головою заглибитися в те, що її цікавить, вона дуже винахідлива в образотворчій діяльності, іграх, використанні різних матеріалів, висловлює багато різних міркувань з приводу конкретної ситуації, здатна по-новому підійти до розв'язання певної проблеми. Творча дитина, як правило, енергійна, дотепна, відрізняється розвиненою пам'яттю і виявляє значну самостійність у думках і поведінці[30; 41].

Старшій дошкільний вік вважається у віковій психології надзвичайно важливим у плані появи психологічних новоутворень, що дозволяють дитині перейти на новий етап вікового розвитку, тобто стати молодшим школярем, оволодіти новим видом провідної діяльності – навчанням. Пізнавальна діяльність мотивується допитливістю і бажанням спілкуватися з розумними людьми, тому основним завданням є формування пізнавального мотиву засобами діяльності [7].

Відмінна ознака творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку – суб'єктивна новизна продукту діяльності. За своїм об'єктивним значенням «відкриття» дитини може бути і новим, незвичним, але, в той же час, виконуватися за вказівкою вихователя, зайогозадумом, з його допомогою, а тому не бути творчістю. І в той же час дитина може запропонувати таке рішення, яке вже відоме, використовувалося на практиці, але додумався він до нього самостійно, не копіюючи відоме. У цьому випадку ми маємо справу з творчим процесом, заснованим на здогаду, інтуїції, самостійному мисленні дитини[51; 57].

Тут важливий сам психологічний механізм діяльності, в якій формується вміння вирішувати нешаблонні, нестандартні задачі. Успішне формування у старших дошкільників творчого мислення можливе лише на основі врахування

вихователем основних особливостей дитячої творчості та рішення центральних завдань у розвитку творчого мислення.

В. Роменцем були помічені основні відмінні риси дитячої творчості:

- дитячий вимисел нудний і дитина не критично ставиться до нього;
- дитина раб своєї бідної фантазії[45; 58].

Головним чинником, що визначає творче мислення дитини, є його досвід: творча діяльність уяви знаходиться в прямій залежності від багатства і різноманітності минулого досвіду дитини. Звідси впливає і перше найважливіше завдання у формуванні творчого мислення старших дошкільників. Для того щоб сформувати у дитини вміння творчо вирішувати поставлені перед ним завдання, необхідно перш за все подбати про розвиток у них широкого кругозору, про створення реальної почуттєвої основи для уяви. Розвиток творчих здібностей невіддільне від формування виконавських умінь і навичок. Чим різнобічне і досконаліше вміння і навички дітей, тим багатша їхня фантазія, реальніші їхні задуми, тим більш складні завдання виконують діти [19; 24].

Відомо, що розвиток мислення дитини невіддільне від розвитку її мови. Тому найважливіше завдання в розвитку творчого мислення дітей – навчання їх вмінню словесно описувати картини, розповідати про природу, складати казки за картинками тощо. Засвоєння дітьми необхідного словникового запасу дуже важливо для формування і розвитку в них внутрішнього плану дії. При будь-якому творчому процесі завдання вирішується спочатку в розумі, а потім переноситься в зовнішній план[67].

Значення уяви в старшому дошкільному віці є вищою і необхідною здатністю дитини. Разом з тим, саме ця здатність потребує особливої турботи в плані розвитку. Якщо в цей період уяву спеціально не розвивати, в подальшому настає швидке зниження активності цієї функції. Разом зі зменшенням здатності дитини фантазувати збіднюється особистість, знижуються можливості творчого мислення, гасне інтерес до мистецтва, науки і так далі [25; 31].

Старші дошкільники велику частину своєї активної діяльності здійснюють за допомогою уяви. Їх ігри – плід буйної роботи фантазії, вони з захопленням займаються творчою діяльністю. Психологічною основою останньою також є творча уява. Коли в процесі своєї діяльності діти стикаються з необхідністю усвідомити абстрактний матеріал і їм потрібні аналогії, опори при загальному недоліку життєвого досвіду, на допомогу дитині теж приходить уява[33; 35]. Таким чином, значення функції уяви в розвитку творчих здібностей велике.

Діти старшого дошкільного віку дуже люблять займатися художньою діяльністю. Вона дозволяє дитині в найбільш повній вільній формі розкрити свою особистість, свої творчі здібності. Вся художня діяльність будується на активній уяві, творчому мисленні. Ці функції забезпечують дитині новий, незвичний погляд на світ. Вони сприяють розвитку мислення, пам'яті, збагачують його індивідуальний життєвий досвід! За словами Л. Виготського, уява забезпечує таку діяльність дитини [49; 53]:

- побудова образу, кінцевого результату його діяльності,
- створення програми поведінки в ситуації невизначеності, створення образів, які замінюють діяльність,
- створення образів описуваних об'єктів.

Кожний віковий період характеризується своїми особливостями художньо-творчого розвитку дітей і визначає специфічність всього освітньо-виховного процесу в закладі дошкільної освіти. Дошкільникам властиві естетичні уявлення, практичні вміння, навички, які є необхідними для різних видів художньо-творчої діяльності та проявляються у сформованості таких складових:

- чуттєво-емоційний компонент (емоційне ціннісне ставлення до реальної дійсності та творів мистецтва);
- когнітивний компонент, який передбачає уявлення про різноманітність видів та творів мистецтва, засобів виразності;

- діяльнісний компонент, який передбачає певний рівень необхідних художньо-творчих вмінь та технічних навичок для досягнення результату;
- оцінний компонент, який характеризується власними естетичними уподобаннями та проявами художнього смаку;
- творчо-продуктивний компонент, характеристиками якого є прояв ініціативності, самостійності та креативності [17; 18; 28].

Шостий рік життя є найбільш сприятливим для інтенсивного розвитку та збагачення різних видів самостійної художньої діяльності, яка характеризується певним ступенем усвідомленості, стійкості естетичних смаків, уявлень, переконань та оцінок. У цей час дитина активно засвоює сенсорні еталони, оволодіває вміннями користуватися різними засобами художньої виразності та використовує знайомі матеріали і техніки у створенні власних образів, а також прагне до подальшого пізнання краси навколишнього світу [40; 48; 56; 72].

Використовуючи набутий досвід, дитина 6-го року життя активновідтворює об'єкти та явища навколишнього, виражає емоційно-ціннісне ставлення до них. Створені дітьми художні образи відрізняються наївністю та щирістю естетичних почуттів, яскравістю барв. На 6-му році життя формуються найпростіші узагальнені способи побудови образу: поєднання різних технік реалізації задумів, навички композиційного розміщення елементів, інтегрування різних видів мистецтв тощо. Безпосередньому діяльнісному процесу створення творчого продукту передують етап задуму. Дитина спочатку уявляє образ, обдумує способи його реалізації, а потім уже творить [76; 78; 80; 81].

На шостому році життя дитина вже володіє певними уявленнями і способами дій, які сприяють формуванню її практичних умінь, художньо-естетичної сприйнятливості, ціннісного ставлення до навколишньої дійсності, розвитку креативних здібностей.

Розвиток творчості є однією з провідних характеристик активності дитини 6-го року життя, яка є структурованим особистісним утворенням, в основі якого лежать естетично-емоційне сприймання, художні технічні вміння, навички, уявлення, загальні та спеціальні здібності тощо. Креативні здібності дитини 6-го року життя відтворюються у здатності до відображення своїх почуттів, ідей, переконань, настрою; у відкритті нових шляхів реалізації поставлених завдань та власних ідей; в дослідницькому експериментуванні, яке пов'язане з застосуванням різних технік та матеріалів. Все це сприяє втіленню в життя власних фантазій, задовольняє власні потреби та інтереси, накопичує інформацію про навколишній світ і стверджує свою індивідуальність [38; 46; 50; 52; 54; 66].

Педагог у ході роботи повинен реалізовувати такі освітньо-виховні завдання з дітьми 6-го року життя:

- продовжувати розвивати емоційного сприймання краси навколишнього світу, збагачення художньо-естетичних вражень, прищеплення інтересу до різних видів художньої діяльності;
- розширювати художній досвід дітей, заохочувати до відвідування музеїв і виставок, спостереження за об'єктами природного, предметного, соціального оточення, розгляд та обговорення творів мистецтва, виокремлення їх характерних естетичних ознак, порівняння їх між собою;
- продовжувати збагачувати та систематизувати уявлень про різні види мистецтва (графіка, живопис, скульптура), їх спільні та специфічні засоби виразності; ознайомлювати з історією створення перших образів людиною;
- продовжувати ознайомлювати із жанрами живопису (пейзаж, портрет, натюрморт, анімалістичний, казковий, побутовий), вправляти дітей у їх розрізненні за характерними особливостями;
- формувати вміння аналізувати твір мовою мистецтва, визначати за кольоровим забарвленням, формою, пропорціями, композиційним розташуванням його тематичну спрямованість і настрій;

- ознайомлювати з творчістю окремих художників, скульпторів, їхнім особливим баченням світу та особистісними техніками виконання робіт;
- продовжувати подальший розвиток художньо-творчих здібностей у різних видах художньої діяльності (малюванні, ліпленні, аплікації) та конструюванні;
- удосконалювати технічні уміння із використання обладнання та різних специфічних матеріалів (гуашеві фарби, олівці, акварель, сангіна, пастель, глина, тісто, папір, картон, покидьковий та природний матеріал тощо), заохочувати до самостійного їх добору;
- заохочувати до створення предметних, сюжетних робіт і композицій з натури, за уявою, за зразком, по пам'яті, за мотивами художнього твору;
- залучати до виготовлення колективних робіт та створення нових образів через гармонійне інтегрування знайомих матеріалів або технік;
- *у малюванні* – розширювати тематику, розвивати здатність до якісного відтворення образу, що передбачає передачу рухів, міміки, настрою; заохочувати до використання різноманітних засобів художньої виразності, таких як кольорова гама, лінії, крапки, мазки, плями; створювати багатопланові композиції, ознайомлювати з поняттям перспективи;
- *у ліпленні* – вправляти у створенні різноманітних предметів, композицій, декоративних пластин пластичним, конструктивним та комбінованим способами; удосконалювати такі технічні прийоми як витягування, згладжування, прошкрябування, з'єднання тощо; розвивати здатність до декорування готового виробу смужками, крапками, простими візерунками тощо;
- *в аплікативній діяльності* – вдосконалювати вміння вирізувати різні форми та складати з них предметні, сюжетні картини та візерунки; ознайомлювати з технікою симетричного вирізування з паперу, який складено навпіл; заохочувати до вирізування витинанок, створення

багатоколірних композицій, завдяки використанню різноманітних матеріалів і технік;

- у *конструктивно-модельовальній діяльності* – формувати уявлення про архітектуру як вид мистецтва, що передбачає створення будівель, конструкцій різних за розміром і призначенням; ознайомлювати з найвидатнішими українськими і світовими пам'ятками архітектури та творчістю талановитих архітекторів; стимулювати інтерес до створення будівель з різних матеріалів: паперу, різних видів конструктора, природного і залишкового матеріалів; розвивати цілеспрямованість, відповідальності, здатність до планування;
- розвивати основи художнього смаку, власні естетичні уподобання, формувати особистісну позицію під час оцінювання творів мистецтва і результатів власної роботи;
- виховати повагу до вітчизняної й світової культури та її яскравих представників – талановитих художників, скульпторів, ціннісне ставлення до їхніх творів [36; 55; 59; 60; 61; 63; 68; 69].

Відтак, світ мистецтва відкриває для дитини 6-го року життя неосяжні можливості для прояву власного «Я», тим самим допомагаючи усвідомити себе як неповторну особистість з індивідуальними естетичними смаками та вподобаннями.

Отже, розвиток творчих здібностей дітей 6-го року життя пов'язаний з розвитком їх фантазії, уяви, мислення, мовлення, з розширенням їх кругозору.

1.3. Умови та шляхи активізації творчості дитини.

Вивчення можливості керівництва творчим процесом являє одне з головних завдань сучасної науки про творчість. Висунутий ряд положень, що торкаються специфіки дитячої творчості і способів її активізації в умовах колективного навчання образотворчої діяльності в закладі дошкільної освіти.

Основний мотив творчої діяльності в початковій стадії її формування полягає для дитини в самому процесі вираження почуттів. Пізніше їй властиві

свідомі пошуки засобів виразності, але у багатьох дітей виникає розчарування в зображувальній діяльності, оскільки рівень їх загального розвитку вступає в протиріччя з тими дитячими способами зображення, якими вони володіють. Дуже важливо, щоб в цей час дорослий допоміг дитині оволодіти новими способами творчого відображення навколишньої дійсності[79].

В психолого-педагогічній літературі з найбільшою визначеністю описані два напрямки керівництва творчою діяльністю дитини: створення умов, які сприяють творчості, та побудова логічної поетапності в досягненні творчого результату[47].

Основу умов складає сформованість тих психічних процесів, які забезпечують успішність здійснення творчого процесу, тобто визначають психологічну готовність до творчості. До таких умов відносять:

- сукупність спеціальних здібностей, знань, умінь та навичок, тобто тих якостей, які сприяють успішному оволодінню засобами зображувальної діяльності і відповідно забезпечують реалізацію художнього задуму;
- уява, яка породжує художній задум і визначає загальні підходи до його реалізації;
- естетична позиція, яка у дітей дошкільного віку виражається в емоційному відгуку на прекрасне, у відборі естетичних, моральних і суспільних ідеалів і визначенні відповідних засобів виразності[64; 71].

Характеризуючи особливості уяви в дошкільному віці, психологи і педагоги (П.Блонський, Е.Ігнат'єв, Н.Сакуліна) вказують на її швидку збудливість і згасання, про що, свідчить нестійкість дитячих задумів або повна їх відсутність. Легкість і своєрідність комбінацій, які виникають у дітей цього віку, не свідчать про багатство дитячої уяви, а вказують лише на її слабкість[24].

Генетичною основою образотворчої діяльності в дошкільному віці є гра, ігрові ситуації, включені в зображувальні завдання, що забезпечують

виникнення і розвиток уяви. Таким чином, на першому етапі навчання малюванню дається постановка не на художній образ, а на уявну ігрову дію, яку виконують графічним способом[38].

Названі вище напрямки керівництва, створення умов, що забезпечують успішність діяльності та поетапне здійснення творчого процесу – можна реалізувати в умовах колективного навчання дітей дошкільного віку зображувальній діяльності. При цьому керівництво творчим процесом дітей повинно включати наступні етапи[43]:

- Етап накопичення первинних уявлень зібраної теми. Велике значення має вибір тематики зображення. Обравши тему, вихователь повинен визначити її об'єм. При цьому слід враховувати вік дітей, загальний рівень їх підготовки, умови місцевості (місто, село) і характерні особливості рідного краю (степ, ліс, гори). Під час образу творення необхідно навчити дітей обирати опорні об'єкти, які дозволяють концентрувати увагу на головному і допоможуть визначити зміст майбутньої композиції. Педагог повинен попередньо обрати джерела інформації для ознайомлення дітей з тим колом предметів і явищ, який передбачений об'єктом теми (навколишня дійсність, художня література тощо), визначити форми організації процесу ознайомлення (екскурсія, прогулянка, групові заняття), відібрати методи ознайомлення (спостереження, бесіда, розповідь).

Творчому заняттю повинні передувати підготовчі заняття, які спрямовані на накопичення уявлень по обраній темі і на рішення навчальних завдань: оволодіння способами обстеження об'єктів зображення, ознайомлення з елементами зображувальної грамоти, удосконалення техніки зображення. Кількість таких підготовчих занять визначається змістом теми і ступенем готовності дітей до її творчого втілення[55].

Не слід проводити багато підготовчих занять, оскільки у дітей може зникнути інтерес до теми. На заняттях діти закріплюють свої уявлення про ознаки об'єктів і засвоюють способи їх зображення. Основною умовою якісного відтворення об'єктів є малювання з натури, в процесі якого діти

вчаться співставляти сприйняті ознаки об'єктів з їх графічним зображенням і виправляти допущені помилки. Існують також способи малювання по пам'яті та за уявленням.

Малювання по пам'яті – це відтворення будь-якого об'єкта в тому положенні, в якому знаходився цей об'єкт в момент його зорового сприймання в минулому. Малювання за уявленням – це відтворення будь-якого об'єкта у вільному положенні. Малювання по пам'яті та за уявленням мають важливе значення для розвитку творчості і повинні бути обов'язково включені в дитячу діяльність[3].

– Період виникання задуму. Оточуючий дитину предметний світ багатий і різноманітний. Однак не всі предмети можуть стати художніми і нести певну інформацію. Тому при уточненні майбутнього сюжету треба виходити з обраного дитиною задуму і допомогти їй визначити головного учасника дії, час і місце дії, деталі, та підкорити все це певній сюжетній лінії. Відбору змістовного і виразного боку задуму сприяють в значній мірі назви творів. Назву дають на основі найбільш характерної риси, властивої головному об'єкту[74].

– Період реалізації задуму. В дитячій творчості часто виникає протиріччя між радісними, цікавими, несподіваними переживаннями, викликаними сприйняттям оточуючого світу і органічними можливостями художнього вираження цих почуттів. Тому в процесі реалізації творчого задуму вихователь повинен допомогти дитині знайти ті засоби, які в більшій мірі відповідають її можливостям і задуму. Можливе створення проблемної ситуації: «Як краще розташувати аркуш, щоб береза, яку ти малюєш, здавалась високою та стрункою?»[75].

Активне керівництво творчим процесом дошкільників необхідне на ранніх етапах його формування. Поступово, по мірі накопичення життєвого та творчого досвіду, вихователь підводить дітей до самостійних, усвідомлених творчих проявів[49].

Для успішного керівництва творчістю дітей важливе значення мають постійний облік і оцінка якісних і кількісних показників їх діяльності. Якісна характеристика цих показників – це оцінка розвитку психічних процесів і утворень, в першу чергу тих, що забезпечують успішність оволодіння творчим процесом загальних та спеціальних здібностей, загальних та спеціальних знань, умінь і навичок в динаміці, тобто від простих проявів до більш складних. Кількісна характеристика отриманих знань, визначається обсягом засвоєних конкретних даних, запропонованих дітям на тому чи іншому етапі навчання[61].

Названі показники можуть складати основу критеріїв, які дозволяють вихователю оцінити свою діяльність, спрямовану на активізацію творчого процесу дітей дошкільного віку[12].

Важливою умовою для активізації зображувальної творчості дошкільників є створення предметного розвиваючого середовища. Основними принципами розвиваючого середовища в закладі дошкільної освіти:

1) принцип дистанції та зближення позиції при взаємодії дитини з дорослим та між дітьми в групі. Становленню контакту сприяє довіра у спілкуванні. Розміщення та оформлення предметного середовища повинно надавати дитині можливість залишитись на самоті під час творчості.

2) принцип активності, самостійності, творчості, можливості їх прояву шляхом участі дітей у створенні свого предметного середовища. Наприклад, діти 5 років створюють предметні зображення, а сюжет виражають у слові, розповіді, грі. Це приваблює інших дітей, викликає наслідування і бажання щось творити, тому столи розміщують так, щоб діти раділи вільному та діловому спілкуванню;

3) принцип стабільності – динамічності розвиваючого середовища. Орієнтує на створення умов для зміни оточуючого середовища у відповідності до інтересів, художніх смаків, можливостей. Цей принцип реалізується у зміні та збагаченні предметного середовища, його раціональне розміщення, що

дозволяє реалізувати задуми в будь який час і по можливості в різній обстановці;

4) принцип комплектування та гнучкого зонування. Це дає можливість побудови різних сфер активності, дозволяє займатись одночасно різними видами діяльності, не заважати один одному;

5) принцип емоціогенності середовища, індивідуальної комфортності, емоційного благополуччя кожної дитини;

6) принцип естетичної організації середовища;

7) принцип відкритості – закритості, тобто готовність середовища до зміни, корекції, розвитку;

8) принцип індивідуальних та вікових відмінностей, який надає можливість дітям проявляти свої схильності відповідно до прийнятих в суспільстві еталонів жіночності та чоло вічності[19; 37; 51; 73].

Одним з найважливіших факторів творчого розвитку дітей є створення педагогічних умов, що сприяють формуванню їх творчих здібностей.

Н. Ветлугіна вважає, що однією з важливих умов для розвитку творчих виявів дітей є вміння вихователя зацікавити дитину художньою діяльністю, розбудити в неї або підтримати і розвинути вже наявний інтерес. Адже інтерес спонукає дитину до діяльності, веде до пізнання, спрямовує її зусилля до вдосконалення, стимулює виникнення творчості [33]. На думку Л. Бебіх, для успішної творчої діяльності дитини необхідно систематично збагачувати її естетичне сприймання, розвивати спостережливість, вміння бачити, розуміти зміст спостережуваного, переживати його, давати дітям всебічні знання в цікавій формі. Десь керівна роль належить вихователю, його вмінню зацікавити дітей, своєчасно виявити індивідуальні особливості дітей та врахувати їх у процесі розвитку їх творчих здібностей[58].

Проаналізував психолого-педагогічну літературу, до педагогічних умов розвитку творчих здібностей дитини можна віднести:

– створення позитивного емоційного психологічного мікроклімату в процесі самостійної художньої діяльності;

- урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей;
- урахування наявних рівнів розвитку творчих здібностей дошкільників;
- створення предметно-розвивального середовища в ЗДО[64].

Давно відомо, що для творчості необхідно комфортна психологічна обстановка і наявність вільного часу, тому для успішного розвитку творчих здібностей необхідно створити для дитини теплу дружелюбну атмосферу в родині і дитячому колективі. Дорослі повинні створити безпечну психологічну базу для повернення дитини з творчого пошуку і власних відкриттів. Важливо постійно стимулювати дитину до творчості, виявляти співчуття до її невдач, терпляче ставитись і до «дивних» дитячих ідей. Потрібно виключити недобррозичливі, неконструктивні зауваження, кепкування. Під час виконання дітьми завдань з самостійної художньої діяльності їм необхідно надавати допомогу. Слід намагатися організувати спілкування таким чином, щоб кожна дитина могла відкрито радіти результатам як власної, так і спільної творчості[70].

Наступна, надзвичайно важлива умова ефективного розвитку творчих здібностей впливає із самого характеру творчого процесу, що вимагає максимальної напруги сил з врахуванням вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку. Творчі здібності будуть розвиватися тим успішніше, чим частіше у своїй діяльності дитина добирається «до верхівки» своїх можливостей і поступово піднімає цю планку усе вище і вище. Тобто процес розвитку творчих здібностей дітей відбувається поступово з врахуванням їх вікових можливостей і наявного рівня розвитку творчих здібностей, з кожним разом перед дітьми ставляться більш складні завдання. Також для успішного розвитку творчих здібностей необхідно надавати дитині свободи у виборі художньої діяльності. Тоді бажання дитини, її інтерес, емоційне піднесення стануть надійною запорукою того, що напруження розуму не призведе до перевтоми, а буде на користь [31; 32; 70].

Для розвитку творчих здібностей дітей важливе значення має попередньо проведена вихователем робота:

- спостереження і вивчення предметів і явищ навколишньої дійсності;
- читання художньої літератури;
- розглядання творів образотворчого мистецтва;
- цілеспрямований перегляд лялькових спектаклів, прослуховування музичних творів;
- проведення аналізу дитячих робіт, виконаних на попередніх заняттях;
- створення перед заняттям і на занятті проблемних ситуацій;
- підготовка матеріалу до заняття, попереднє обговорення теми, розподіл обов'язків для виконання колективних робіт тощо[4; 49].

Успішне протікання самостійної художньої діяльності та формування інтересу до неї залежить і від створення предметно-розвивального середовища. Розвивальне предметно-ігрове середовище – це система матеріальних об'єктів діяльності дитини, що функціонально моделює зміст її духовного і фізичного розвитку. Тому, не випадково грамотне педагогічне керівництво сприяє повноцінному розвитку дошкільника. Реалізація цієї умови потребує правильної організації предметно-ігрового середовища, за допомогою якого педагог створює для дитини зону найближчого психічного розвитку. Усі компоненти розвивального предметно-ігрового середовища пов'язуються між собою за змістом, масштабом, художнім вирішенням. Проектування предметно-ігрового середовища потребує врахування психологами, педагогами та дизайнерами особливостей художньої діяльності дитини, оскільки повинно відповідати принципів функціонального комфорту й основним положенням розвитку дитячої діяльності[53].

Для створення предметно-розвивального середовища необхідно забезпечити заняття різноманітними матеріалами для самостійної художньої діяльності дітей; підібрати наочний матеріал (твори образотворчого мистецтва, ілюстрації з книг та ін.); обладнати куточок для самостійної художньої діяльності дітей. Це підготує ґрунт для формування інтересу і сприятиме створенню в дітей позитивного ставлення до самостійної художньої діяльності [73].

Отже, до ефективних педагогічних умов розвитку творчих здібностей дошкільників у самостійній художній діяльності належать: моделювання педагогічного процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей; інтеграція різних видів художньої діяльності дітей; забезпечення всіма необхідними матеріалами для самостійної художньої діяльності дітей тощо.

Таким чином для активізації творчості дітей необхідно створити умови, що забезпечують успішність діяльності, поетапно здійснювати творчий процес, допомагати дитині, сприяти виникненню творчих задумів, створити предметне середовище, яке дає можливість дитині вільно працювати з різним пізнавальним зображувальним матеріалом, сприяє розвитку творчих здібностей, оволодінню способами діяльності.

1.4. Самостійна образотворча діяльність, її зміст та керівництво.

Художнє сприймання дітей відбувається не тільки на заняттях, але і в повсякденному житті, під час самостійної образотворчої діяльності, яка виникає по ініціативі дітей. Отриманий на заняттях художній досвід, засвоєні знання, уміння та навички діти переносять в нові незвичні умови. Поза заняттями виявляються їх інтереси, схильність до певного виду діяльності, до улюбленої тематики[74].

Джерело самостійності – враження від сприймання навколишньої діяльності. Свідчення цьому – малюнки, ліплення, аплікації за задумом, в яких діти виражають свої уявлення, інтереси, прагнення, виявляють різні почуття[79].

Мистецтво також є джерелом самостійної образотворчої діяльності. Різні його види (живопис, музика, література тощо) збагачують дітей враженнями. В самостійній образотворчій діяльності виникає бажання намалювати, виліпити сувенір в подарунок мамі, вихователю, відіслати свої малюнки товаришу, який захворів, підготувати іграшки дітям молодшої групи. Іноді діти власними зусиллями прикрашають до свята свою групову кімнату, готують посібники для занять: матеріал для лічби, підставки для пензликів.

Вони цікавляться новими предметами, які з'явилися в групі або у товаришів, малюють їх, ліплять, роблять аплікації[42].

Поза заняттями діти люблять розглядати ілюстрації, листівки, репродукції, альбоми, що, безперечно, розвиває художнє сприймання. В самостійне користування у вільний час слід надати дітям різноманітні альбоми для розфарбування; працюючи з ними діти вирішують різні зображувальні задачі.

Самостійну художню діяльність дітей вихователь може організувати як у приміщенні, так і на повітрі. В самостійній діяльності часто виникає зв'язок малювання з ліпленням, аплікацією, конструюванням, зображувальної творчості з іншими видами діяльності – музичною, театральньо-ігровою, літературною. Діти малюють силуети для тіньового театру, майструють елементи костюмів до драматизації казок, створюють декорації до лялькових вистав. Цю діяльність вони іноді пов'язують з творчою рольовою грою. Задача вихователя–спостерігати за самостійною діяльністю дітей, відмічати особливості їх проявів[64].

Деякі діти по своїй ініціативі переносять в самостійну діяльність тематику, способи виконання завдань, пропоновані на заняттях; інші свідомо ставлять перед собою мету і у відповідності до неї виконують той чи інший малюнок, аплікацію.

В самостійній образотворчій діяльності діти діють індивідуально, об'єднуються по троє – четверо або великими групами.

Педагогічне керівництво образотворчою діяльністю, являє собою деяку складність. Справа в тому, що вихователь не здійснює прямого навчання, а використовує прийоми опосередкованого керівництва, які визначаються змістом самостійної образотворчої діяльності дитини. Але для того щоб дитина змогла самостійно передавати враження про навколишнє, вона повинна вільно володіти зображувально-виразними засобами[34].

Знання, вміння, навички діти засвоюють на заняттях, а також в повсякденному житті. В першому випадку задачу полегшує дорослий, а в

другому – дитина самостійно використовує набуті знання та вміння. Вихователь намагається, щоб діти в процесі спостережень навколишньої діяльності отримували різноманітні враження, співставляли образи діяльності зі створеними на заняттях, спрямовує увагу на можливість збагачення зображень. Вихователь може запропонувати дітям поспостерігати ті предмети, які вони бажають самі намалювати. Однак ці пропозиції повинні виникати в залежності від змісту дитячого задуму. Діти залюбки малюють нескладні декоративні композиції (серветки, хустки, килимки). Тому поза заняттями вихователь дає можливість роздивитись іграшки, картинки, в яких чітко зображується форма предмета. Декоративні розписи, доступні за композицією візерунка (димківський розпис), допоможуть дітям збагатити свої малюнки[3; 74; 75; 77].

Поступово вже в середньому дошкільному віці у дітей з'являються улюблена тематика в малюванні, ліпленні, улюблені кольори. Підтримуючи стійкий інтерес, готуючи різноманітний матеріал, педагог пропонує зображувати і інші предмети, що не тільки збагачує зміст робіт, але й розвиває спостережливість, допитливість. Коли діти створюють сюжетні композиції, можна нагадати, як розташовувати предмети на аркуші. Вихователь радить дітям малювати кольоровими олівцями на невеликих аркушах паперу, досягаючи охайності в штрихуванні, доводити роботу до кінця. Педагог допомагає дітям планувати роботу, уникати поспіху, доводити задум до кінця; він виступає у ролі зацікавленого радника : не диктує дитині, як і що робити, а жваво обговорює з нею хід роботи, допомагає досягти нового якісного рівня зображення.

В самостійній образотворчій діяльності ініціатива йде від дітей. Якщо в середній групі вихователь радить, організовує, допомагає, то в старшій групі він надає дітям більшої самостійності. Діти з інтересом спостерігають процес творчості товариша, прагнуть допомогти йому порадою, приносять баночки з водою, із зацікавленням дивляться, що виходить. Іноді в процес малювання підключаються ще двоє-троє дітей, виникає творча співдружність[4].

Коллективна творчість збагачує дітей. Вихователь підтримує дружні взаємовідносини, вчасно приходить на допомогу тим, хто в чомусь має труднощі.

Для самостійної образотворчої діяльності спеціально обладнують куточок. Перш за все необхідно виділити місце – особливо зручні стрічковий стіл, шафа для зберігання матеріалів, які розташовують так, щоб діти могли ними користуватися. Тут же зберігають твори образотворчого мистецтва – репродукції, естампи, альбоми, листівки, а також вироби декоративно – прикладного мистецтва. В зоні зображувальної діяльності повинні бути дошка, краще мольберт, великий асортимент матеріалів. Тоді у дітей виникає можливість створювати цікаві композиції кольоровою крейдою, фарбами (гуашевими та акварельними), темперою, керамічною глиною, кольоровою синтетичною кольоровою плівкою, засвоювати незнайомі прийоми, що відкривають нові можливості образного втілення. Матеріали та обладнання куточка самостійної образотворчої діяльності вихователь час від часу змінює, доповнює, передивляється[73].

Вихователь організовує виставки репродукцій, декоративно – прикладного мистецтва –городецькі розписи, димівські іграшки, складені з робіт дітей (у залі або груповій кімнаті).

Під час самостійної діяльності діти особливо люблять грати виліпленими фігурками. Враховуючи цю особливість, вихователь намагається розвивати ігровий задум. Так, якщо діти виліпили посуд, він пропонує декоративно розписати свої вироби.

Для стимулювання самостійної конструктивної діяльності в будівельному куточку розміщують набори будівельних матеріалів, які відповідають можливостям дітей, різні конструктори та дрібні іграшки. В процесі створення ігрових будівель діти іноді щось перебудовують, доповнюють протягом декількох днів. Тому найбільш цікаві будови вихователь зберігає на певний час[63].

В кутках ручної праці, де знаходиться різноманітний матеріал (картон, папір, клей, нитки, природний матеріал), одні діти можуть займатися попередньою підготовкою матеріалів до заняття, інші виправляти свої роботи, виконані невдало на занятті. Старші дошкільники під керівництвом вихователя можуть виготовити різні поробки, необхідні для гри, використовуючи при цьому уміння і навички, отримані на занятті. Вихователь допомагає дітям, іноді сам виконує всю поробку, але обов'язково підключає до допомоги дітей (щонебудь склеїти, нарізати папір, підібрати відповідні нитки), радиться з ними.

Молодші дошкільники проявляють інтерес до малювання, ліплення за власним бажанням. Діти середнього дошкільного віку (з появою нових видів діяльності – декоративне малювання, вирізання) по власній ініціативі починають поза заняттями малювати прості елементи узорів, вирізати фігурки з паперу різного кольору. У старших дошкільників не тільки збагачується зміст діяльності, але й формується стійкий інтерес до творчості. Поступово змінюється і педагогічне керівництво образотворчою діяльністю дітей поза заняттями від показу способів дії до розвитку самостійності, ініціативи, і при виборі матеріалів, і при передачі наміченого задуму. Не можна перетворювати образотворчу діяльність поза заняттями на додаткові форми роботи. Той об'єм знань і умінь, навичок, який визначений програмою навчання та виконання для кожної групи достатній, бо образотворча діяльність поза заняттями необов'язкова для всіх. Займатись нею можуть ті діти, які люблять малювати, ліпити, вирізати. Діти можуть займатися самостійною діяльністю не так регламентовано як на заняттях. Завершити малюнки, ліплення, аплікації, якщо діти не встигли їх завершити, вони можуть у наступні дні, неодноразово повертаючись до них [33].

Керівництво цією роботою потребує від вихователя уваги до інтересів і задумів дітей, створення умов для розвитку їх творчих здібностей, продуктивної уяви, підтримання самостійних проявів, бажання творити.

1.5. Інтерес як основа розвитку самостійної художньої діяльності.

З психологічної точки зору інтерес являє собою особливість людини, яка виявляється в її спрямованості на певні об'єкти, прагненні ближче їх пізнати, оволодіти ними. Звичайно, інтерес особистості нерозривно пов'язаний з її пізнавальною діяльністю і особливо з мисленням. Об'єктом інтересу стає те, що вже в якійсь мірі впізнано нею і разом тим несе в собі цілий ряд непізнаних сторін. Чим більше якийсь об'єкт дає матеріалу для мислительної діяльності, тим більше він може викликати до себе інтерес. Проте інтерес не можна вважати суто пізнавальною властивістю особистості. В ньому виразно виступають позитивні емоціональні мотиви, привабливість об'єкта, якою зацікавлене ставлення особистості до нього відрізняється не від байдужого, індіферентного. Актуально інтерес переживається людиною як стан, пронизаний позитивними емоціями. Крім того важливу роль відіграють в інтересі і вольові риси, прагнення особистості вступити в контакт з об'єктом, розгорнути пов'язану з ним діяльність. Таким чином, інтерес являє собою складну форму вибіркової спрямованості особистості на певні об'єкти, в якій своєрідно поєднуються пізнавальні, емоційні та вольові риси. Це є відносно стійка, постійна і важлива риса особистості, тісно пов'язана з її світоглядом [2; 4; 38].

Інтереси людини виникають під впливом суттєвих умов її життя, в процесі діяльності, спрямованої на задоволення тих чи інших її потреб. Так потреба людини в спілкуванні з іншими людьми породжує у неї інтерес до них. Дуже важливим є те, що інтерес завжди виявляється в увазі особистості до його об'єкта. Відомо, що об'єкти, які відповідають її інтересам, легко і швидко привертають до себе увагу людини, вона їх помічає серед інших об'єктів зосереджується на них. Тому інтерес є однією з умов уважності людини до тих чи інших об'єктів. Інтерес відіграє надзвичайно важливу роль у житті і діяльності особистості. Він спонукає її до діяльності в певному напрямі, активізує цю діяльність. Коли людина зацікавлена тим, що робить, вона виконує свою діяльність ініціативно, енергійно, жваво, дістаючи задоволення

навіть і тоді, коли робота складна і вимагає великого напруження сил. Тому там, де є інтерес, зацікавлення, матеріал сприймається і запам'ятовується повніше, глибше, всебічне. Там де його не має виникає нудьга, пасивність, яка зводить нанівець продуктивність освітнього процесу[67].

Слід зауважити, що інтереси людей дуже різноманітні за своїм змістом і особливостями вияву. За змістом інтереси поділяються на навчальні, читацькі, трудові, професійні, естетичні, наукові, громадські. Інтереси диференціюються також за їх тривалістю, глибиною, широтою і дієвістю.

За тривалістю інтереси поділяються на довготривалі, тобто такі, що діють у людини довгий час, іноді протягом всього її свідомого життя, і більш або менш короткочасні, такі, що з'являються, швидко проходять, поступаючись місцем іншим інтересам.

Інтереси відрізняються і за їх глибиною. Глибокі інтереси тісно пов'язані з усім життям особистості, її потребами, прагненнями, її діяльністю. Вони проймають психічне життя людини і відіграють в ньому важливу роль, відбиваючись на всіх сторонах цього життя. На протилежність цьому неглибокі, поверхові інтереси не відіграють такої суттєвої ролі в загальному житті особистості, її діяльності. Вони майже завжди скоро проходять, не залишаючи в житті людини ніякого сліду. В тісному зв'язку з глибиною інтересу стоїть його сила, дієвість. Вона залежить від того, наскільки цей інтерес є активним, як він впливає на діяльність особистості. Дієвий інтерес, виникаючи і дедалі більше захоплюючи людину, стає важливим спонуканням її діяльності, збуджує її ініціативу, активність, наполегливість в досягненні об'єкта, перетворюється в пристрасне прагнення до нього. Навпаки, якщо інтерес має слабку збуджувальну силу, то людина прагнучи до його об'єкта, не виявляє наполегливих спроб задовольнити свій інтерес, припиняє свою діяльність при наявності найменших перепон. Такі інтереси називаються пасивними. Інтереси поділяють ще на безпосередні або прямі та опосередковані. Під безпосередніми розуміють інтереси особистості до самого змісту якої небудь галузі діяльності і процесу її виконання. Опосередкованими інтересами

називають інтереси до певної галузі діяльності, зумовлені її зв'язком з чимось іншим, що відповідає прямому, безпосередньому інтересу особистості. Та чи інша галузь діяльності починає захоплювати особистість самим своїм змістом і процесом виховання. Усвідомлення особистістю суспільного значення виконуваної нею діяльності, сприяє формуванню безпосередніх інтересів до неї, робить ці інтереси глибокими і тривалішими[61; 70].

Інтереси людини не вроджені. Вони виникають і формуються в процесі її життя і діяльності, набуваючи на різних етапах розвитку психічного життя своїх особливостей. Інтерес у дитини до об'єктів, що її оточують, зароджується ще в ранньому віці в перших актах свідомого її ставлення до оточення. Прояви його можна спостерігати вже в ясельному віці. В основі цього інтересу лежить орієнтований рефлекс і його більше розвинена форма – дослідницький рефлекс. Він яскраво проявляється у дітей ще в до мовного періоді, коли увагу дітей привертають блискучі, яскраво забарвлені, рухливі, звучні предмети. Ця «зацікавленість» ще дуже поверхова, короткочасна, вона цілком залежить від безпосередніх вражень. Розширення дієвих зв'язків дитини з середовищем, оволодіння мовою і усвідомлення нею навколишніх предметів і явищ спричиняють подальший розвиток її інтересів. Це яскраво виявляється в численних запитаннях, з якими діти звертаються до дорослих: «Що це? Як це називається? А чому?» Вже в дошкільному віці інтереси дітей швидко розширюються і збагачуються за змістом. Особливої ролі набувають в житті дітей ігрові інтереси, в яких відбиваються трудові акти, взаємини дорослих і яскраві події суспільного життя. Особливо збуджують інтерес дітей в цьому віці ті об'єкти, на які дитина може спрямувати свою ігрову діяльність, виявити по відношенню до них свою активність[15; 20; 23; 29; 44].

Інтерес є основою самостійної образотворчої діяльності дітей, яка виникає за їх ініціативою. Отримані на занятті художній досвід, знання, вміння, навички діти переносять в нові незвичайні умови. Це малюнки, ліпка, аплікація за задумом, в яких діти виражають свої уявлення, інтереси, прагнення, проявляють почуття. В старшому дошкільному віці інтереси дітей стають

стійкими, спонукають до самостійної діяльності, джерела якої сприяють розвитку уяви, збагачують дитину новими враженнями, викликають у неї бажання створювати нове, відтворюючи свій задум. В самостійній образотворчій діяльності діти залюбки роблять сувеніри, подарунки мамі, товаришу, виготовляють прикраси до свята, бо сам процес є для них цікавим, діти намагаються зробити внесок у суспільно-корисну діяльність. Діти часто цікавляться новими предметами, що з'являються у групі або у товаришів, малюючи їх, ліплять, роблять аплікацію[32; 47].

Бажання потренуватися в способах дій, отриманих на занятті, виникає у дітей поза заняттями, вони малюють килимки для лялькових кімнат, конструюють меблі, ліплять овочі для гри «магазин», роблять те, що особливо їм близьке. Поза заняттями діти залюбки розглядають ілюстрації, листівки, репродукції, альбоми. У дітей часто виникає інтерес до розфарбовування альбомів, працюючи з ними діти вирішують різні зображувальні задачі.

Самостійну художню діяльність дітей вихователь може організувати як в приміщенні, так і на свіжому повітрі: малювання крейдою на асфальті, викладання мозаїки з керамічної плитки, ліплення з глини, малювання з натури квітів, листя, викладання зображень з камінців, гілок рослин, плетіння із соломи, створення скульптур із снігу. Все це викликає безпосередній інтерес до самостійної художньої діяльності, розвиває творчість дітей, ініціативність, допитливість, винахідливість[79].

Отже викликаючи у дитини інтерес до художньої літератури, перегляду діафільмів, бесід, показу картин, ілюстрацій, ми сприяємо розвитку самостійної образотворчої діяльності. Бо все, що дитина побачила, вона зазвичай прагне відтворити, втілити в життя. Тому, безумовно, інтерес є основою самостійної образотворчої діяльності дітей. Тільки тоді дитина буде вступати в ту чи іншу діяльність, самостійно працювати, творити коли в неї буде інтерес та бажання займатись тією чи іншою справою. І дорослий має викликати і підтримувати інтерес у дитини, щоб вона могла розвиватись як самостійна, гармонійно-сформована особистість.

Висновки до 1 розділу

Самостійна художня діяльність— це специфічний спосіб організації життєдіяльності дітей, яка розгортається у час, вільний від організованих форм освітньої роботи (в ранкові та вечірні години, на прогулянках, в інші моменти дозвілля), як правило, з ініціативи та бажанням самих малюків. У діяльності такого типу вони самостійно визначають цілі, завдання, засоби і план втілення свого задуму, проявляють здатність до самоконтролю, самоаналізу та самооцінки виконання.

Необхідність самостійної художньої діяльності зумовлюється природною потребою дошкільника в можливості не тільки усамітнюватися, а й мати час, який можна використати на власний розсуд, залишившись без прямого контролю з боку дорослого, а також самостійно закріпити вже набутий досвід, проявити чи певною мірою перевірити рівень своєї компетентності та самоствердитися. Самостійна діяльність дітей у закладі дошкільної освіти може бути як індивідуальною, так і груповою (колективною), коли дитина сама реалізовує власний інтерес, задум в обраному виді діяльності або об'єднується з іншими дітьми за спільністю бажань, намірів, планів, уподобань та взаємними симпатіями.

Використовуючи отриманий в процесі навчання художній досвід, діти у вільний час вибирають за своїм бажанням улюблений вид образотворчої діяльності. Дорослий враховує, що можливості дітей даної вікової групи ще малі, тому, створюючи необхідні умови, він всіляко спрямовує зусилля дітей, допомагає їм здійснити намічений задум. Дитячі роботи треба зберігати, щоб діти могли до них знову повертатися.

Значна роль в розвитку творчих здібностей дітей 6-го року життя в процесі самостійної художньої діяльності належить педагогу, а якість занять залежить від його вміння використати методи й прийоми, викликати зацікавленість, надихнути на творчість та створити відповідні умови для дошкільників.

Мета самостійної художньої діяльності полягає не тільки в розвитку фантазії дітей, а й вмінні міркувати системно, розуміючи процеси, що відбуваються, а вихователям дати в руки знаряддя з конкретного практичного виховання в дітей якостей творчої особистості, здатної розуміти єдність оточуючого світу, вирішувати свої маленькі проблеми.

Дошкільний вік – це вік, сприятливий для розвитку творчості. Дитині все дається легко, усе цікаво і все вона виконує з великим захопленням, особливо коли ці дії пов'язані з грою або просто включені в ігрові відносини.

Розвиток творчих здібностей дітей завдяки художнім навичкам є процесом природним та високоефективним. Залучаючи дітей до художньо-творчої діяльності, педагог реалізує не тільки завдання художнього виховання, а й більш глобальні – розвиває інтелектуально-творчий потенціал дітей.

Таким чином, завдяки самостійній художній діяльності як засобу формування творчості, ми маємо можливість навчати дитину основам творчого вирішення художньої проблеми, можемо надати дітям можливість для прояву активності та самостійності.

РОЗДІЛ ІІ. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ВПЛИВУ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Констатувальний етап експерименту

З метою вивчення механізмів формування та розвитку творчих здібностей дітей в процесі інтегрованих занять було проведено дослідження на базі дошкільного навчального закладу Кролевецького навчально-виховного комплексу І-ІІІ ступенів №6 у старших групах «Смайлики» (експериментальна група) та «Бджілки» (контрольна група).

Експериментальна робота тривала з жовтня 2019 року по вересень 2020 року. Робота проводилася без жодного порушення режиму дня дітей та розпорядку роботи закладу дошкільної освіти.

З метою виявлення рівня творчих здібностей використовувались методи: спостереження за самостійною художньою діяльністю дітей шостого року життя та тест Е.Торренса «Закінчи малюнок».

Опис методик :

1) завдання «Закінчи малюнок» призначене для виявлення творчих здібностей дітей являє собою бланк з намальованими незакінченими фігурами, які роздаються дітям. Пропонується завдання домалювати до фігур додаткові лінії, щоб отримати цікаві предмети або сюжетні картинки. На виконання завдання дається 10 хвилин.

Здібності дітей оцінюються за показниками:

- 1 – оригінальність;
- 2 – розробленість (деталі, колір, штрихування, прикрашення, оздоблення);
- 3 – швидкість;
- 4 – гнучкість – виражається кількістю різних, неповторюваних малюнків.

2) при спостереженні за самостійною художньою діяльністю дітей увага зверталась на такі показники:

- 1 – вміння ставити мету (задум);
- 2 – вибір засобів зображення;
- 3 – планування своїх дій;
- 4 – досягнення результату, його розгляд.

Критерії оцінки рівня розвитку творчих здібностей:

Високий рівень (В) – робота та діяльність дітей відповідають показникам оцінювання рівня творчих здібностей;

Середній рівень (С) – неповна відповідність робіт та діяльності показникам оцінювання;

Низький рівень (Н) – недостатня відповідність або повна невідповідність дитячих робіт та самостійної діяльності оціночним показникам.

З метою визначення рівня сформованості творчих здібностей було запроваджено методики дослідження в роботу.

В ході спостереження виявилось, що діти під час самостійної художньої діяльності обирають традиційні засоби зображення (олівці, пензлики, фарби). Коли в куточку СХД з'явилися нетрадиційні матеріали (зубні щітки, нитки, свічки, штампи з картоплі) діти їх не обирали для роботи, бо знали їх призначення. Самостійною діяльністю займалися діти невеликої кількості, в основному одні і тіж самі. Більшість дітей віддає перевагу малюванню олівцями або ліпленню нескладних форм, які в результаті використовуються в творчих іграх дітей.

Під час бесіди з дітьми які не беруть участі у самостійній художній діяльності виявилось, що вона їх не приваблює, тобто діти не мають інтересу до самостійного створення тих чи інших робіт, а як відомо інтерес є основою самостійної образотворчої діяльності.

До роботи дітей спонукає бажання помалювати, після чого вони обирають засоби зображення (олівці, фарби). Постановка мети супроводжується початком виконання роботи. Розвиток задуму відбувається протягом всієї роботи. В результаті діти, створивши певний образ, переключаються на іншу діяльність.

Під час виконання завдання «Закінчи малюнок» діти були невпевнені, задавали багато питань, працювали повільно, виникали труднощі в тому, що діти не знали, що намалювати.

Результати дослідження, оформлені у вигляді таблиці 2.1:

Таблиця 2.1

Рівні розвитку творчих здібностей дітей ЕГ на констатувальному етапі експерименту

Прізвище, ім'я	Показники розвитку творчих здібностей				Спостереження				Рівень
	1	2	3	4	1	2	3	4	
1. Марія С.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
2. Олександр Т.	+	+	-	-	+	+	-	+	С
3. Анастасія К.	-	-	+	+	-	-	-	-	Н
4. Вікторія М.	-	+	-	-	-	+	-	-	Н
5. Маргарита З.	-	+	-	-	-	+	-	-	Н
6. Єльдар К.	+	+	+	-	-	+	-	+	С
7. Єва Т.	+	-	+	-	+	+	+	-	С
8. Вероніка С.	-	+	+	+	-	+	+	-	С
9. Дмитро М.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
10. Катерина Щ.	-	-	+	-	-	-	-	-	Н
11. Карина Ш.	-	+	-	-	-	+	-	-	Н
12. Тетяна К.	+	+	+	+	+	+	-	+	В
13. Сергій Г.	+	-	+	-	+	+	-	-	С
14. Артур П.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
15. Єгор В.	+	+	+	-	-	+	-	-	С

З таблиці видно, що одна дитина має високий рівень, шість дітей – мають середній рівень, вісім дітей – низький рівень розвитку творчих здібностей.

Переведення результатів у відсотках:

В.р. – 1

15 = 100%

С.р. – 6

1 = x

$$x = \frac{1 \cdot 100\%}{15} = 7\%$$

Н.р – 8

15 = 100%

$$6 = x \quad \chi = \frac{6 \cdot 100\%}{15} = 40\%$$

$$15 = 100\% \quad \chi = \frac{8 \cdot 100\%}{15} = 53\%$$

$$8 = x$$

Таким чином 7% дітей ЕГ мають високий рівень розвитку творчих здібностей, 40% мають середній рівень, 53% - низький рівень.

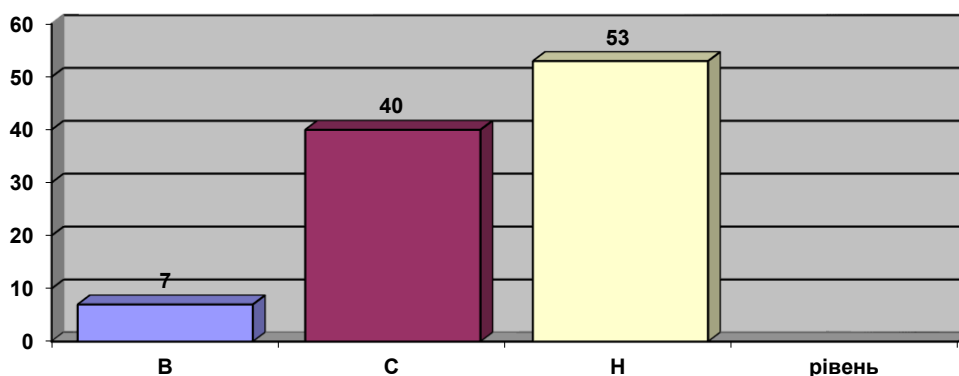

Рис. 2.1 Рівні розвитку творчих здібностей дітей ЕГ на констатувальному етапі експерименту

Таблиця 2.2

Рівні розвитку творчих здібностей дітей КГ на констатувальному етапі експерименту

Прізвище, ім'я	Показники розвитку творчих здібностей				Спостереження				Рівень
	1	2	3	4	1	2	3	4	
1. Олена Л.	-	+	+	-	+	+	-	+	С
2. Іван О.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
3. Маргарита К.	+	-	+	-	+	+	-	-	С
4. Наталія Ю.	+	-	+	-	+	-	+	+	С
5. Юлія Ч.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
5. Ніна Р.	+	+	-	+	-	+	-	-	С
7. Роман Г.	+	+	+	+	+	+	-	+	В
8. Євгеній К.	-	-	+	+	+	+	-	-	С

9. Тетяна Т.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
10. Ганна І.	+	-	+	-	-	-	-	-	Н
11. Людмила М.	+	+	-	-	+	+	+	-	С
12. Мілана К.	-	-	+	-	-	-	-	-	Н
13. Ірина С.	-	+	-	-	-	-	-	-	Н
14. Анастасія П.	+	-	+	-	+	+	+	-	С
15. Тетяна Т.	-	-	+	-	+	-	-	-	Н

З таблиці видно, що одна дитина в контрольній групі має високий рівень, сім дітей має середній рівень і сім дітей мають низький рівень.

Переведення результатів у відсотки

$$\text{В.р.} - 1 \quad 15 = 100\% \quad \chi = \frac{1 \cdot 100\%}{15} = 7\%$$

$$\text{С.р.} - 7 \quad 1 = x$$

$$\text{Н.р.} - 7$$

$$15 = 100\% \quad \chi = \frac{7 \cdot 100\%}{15} = 46.5\%$$

$$7 = x$$

$$15 = 100\% \quad \chi = \frac{7 \cdot 100\%}{15} = 46.5\%$$

$$7 = x$$

В КГ 7% дітей мають високий рівень розвитку творчих здібностей, 46,5% дітей мають середній рівень та 46,5% - низький рівень.

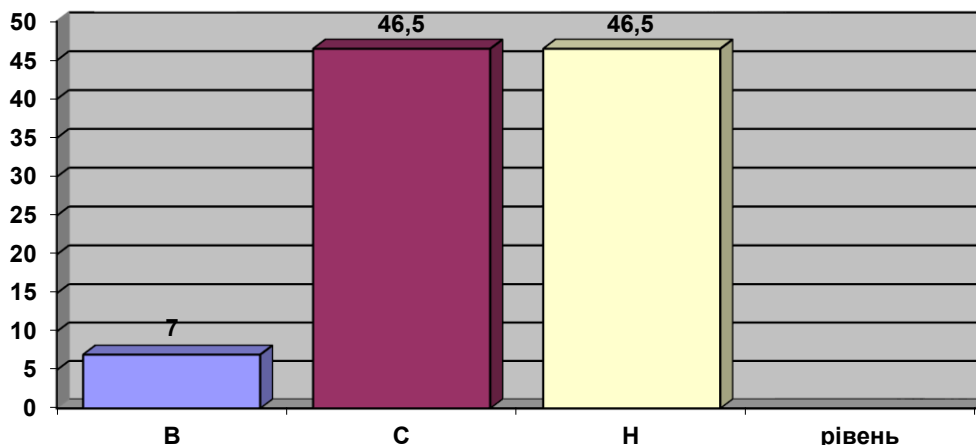

Рис. 2.2 Рівні розвитку творчих здібностей дітей КГ на констатувальному етапі експерименту

Кількісний аналіз:

В результаті дослідження виявилось, що в старшій групі закладу дошкільної освіти розвиток творчих здібностей дітей має низький рівень (46,5-53%), середній рівень має 40-46,5% дітей і лише 7% дітей мають високий рівень.

Якісний аналіз

В кожній групі наявні діти з високим, середнім та низьким рівнем розвитку творчих здібностей.

Наприклад, діти, які за результатами дослідження мають високий рівень, чітко ставлять мету, знаючи наперед що і чим вони будуть зображувати, роботу виконують до кінця, втілюючи свій задум.

У дітей, які показали середній рівень малюнки досить оригінальні, хоча відсутня штриховка та кольорове рішення, завдання виконані швидко, більшість малюнків не повторювані. Під час самостійної образотворчої діяльності поставивши мету та вирішивши для себе, що саме будуть малювати, обирають засоби зображення, не завжди планують свої дії та отримують бажаний результат.

Роботи низького рівня розвитку творчих здібностей. позбавлені оригінальності, вони являють собою безформні фігури. Все виконано одним кольором, однак досить швидко. Всі фігури одноманітні. В самостійній образотворчій діяльності участь беруть без зацікавлення.

Таким чином констатувальний експеримент показав, що рівень сформованості творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку низький (46,5-53% дітей). Однією з причин цього є відсутність інтересу дітей до образотворчої діяльності, під час якої і розвиваються творчі художні здібності.

2.2. Формувальний етап експерименту

Мета: розвиток у дітей старшого дошкільного віку творчих здібностей засобом самостійної художньої діяльності.

Завдання:

1. Створити розвивальне середовище для СХД.
2. Збагатити досвід дітей з образотворчої діяльності.
3. Розробити і впровадити систему занять, спрямованих на вдосконалення зображувальних вмінь та навичок.

Під час проведення констатувального етапу експерименту ми виявили, що рівень розвитку творчих здібностей дітей як експериментальної так і контрольної груп недостатній. Діти як експериментальної так і контрольної груп мають великі труднощі у виборі засобів та способів зображення, через що не можуть на належному рівні реалізувати свій задум. Діти не в достатній мірі володіють технічними навичками виконання робіт. Це пояснюється тим, що дітей під час занять з образотворчої діяльності (малювання, ліплення, аплікація) обмежують у матеріалах та способах виконання поставлених завдань.

З метою розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку ми проводили роботу з використанням занять із зображувальної діяльності. Дана робота проводилася з дітьми експериментальної групи «Смайлики»

Кролевецького НВК I-III ступенів в кількості 15 дітей старшого дошкільного віку.

Робота містила такі етапи:

- перший етап спрямований на накопичення знань дітей з образотворчого мистецтва, розширення досвіду дітей із зображувальної діяльності відповідно до завдань пізнавального та соціального розвитку дітей 6-го року життя (робота проводилася в ході спостережень, ігор, через твори художньої літератури, твори мистецтва (розгляд картин, ілюстрацій));
- другий етап роботи передбачав оволодіння дітьми старшого дошкільного віку технічними вміннями і навичками виконання зображень (робота проводилася на заняттях з образотворчої діяльності, в ході самостійної художньої діяльності). З цією метою нами розроблена система занять із зображувальної діяльності. В ході занять діти отримують завдання творчого характеру, створюють задум, вчаться обирати засоби і способи зображення, удосконалюють технічні вміння і навички роботи з різними зображувальними матеріалами.

Одним із основних завдань нашого дослідження було організувати предметно-розвивальне середовище, що сприяло б збагаченню знань дітей із зображувальної діяльності, розвитку їх творчих здібностей та задатків. При удосконаленні наявного вже середовища ми спиралися на особистісно-орієнтовану модель взаємодії між педагогом і дітьми, адже найважливішою передумовою розкриття дитиною внутрішнього потенціалу є вільна самостійна діяльність у створеному педагогом просторово-предметному середовищі.

Зміст образотворчої СХД дітей в більшості залежить від тематики завдань і змісту занять з малювання, ліплення, аплікації тощо. Часто після заняття діти тут же вмощуються зручно у куточку СХД і продовжують розвивати свій задум. При доборі матеріалів до куточку СХД, ми звертали увагу на те, що вони повинні мати естетичний вигляд, їх повинно бути в достатній кількості, вони

повинні систематично поповнюватися, змінюватися. Завдання куточка СХД повинні сприяти:

1) ініціативі та бажанню дітей самостійно добирати художні матеріали, використовувати набуті вміння та навички на практиці;

2) реалізувати свій інтерес, нахили та можливості, не обмежуючи їх у часі.

Обладнання, яке ми дібрали до куточка СХД: кольорові олівці; фломастери; папір для малювання; пластилін (м'який); кольоровий папір, картон; фарби; кольорову крейду; штампи; губки; клей; глину; зубочистки; зубні щітки; поролон; піпетки; котушки; гудзики; олівці-штампи; трафаретки; тички; клаптики тканини; свічки; вата; кісточки різних розмірів; копірувальний папір; картон; клей.

На формувальному етапі експерименту нами було проведено заняття з дітьми експериментальної групи.

План роботи

Місяць	Вид діяльності	Тема заняття	Мета заняття
Листопад	Малювання	Виготовляємо посуд	Ознайомити дітей з народним декоративно-ужитковим мистецтвом, зокрема з керамікою; уточнити знання про посуд, його використання в побуті; продовжувати вчити дітей правильно використовувати набуті знання, мислити, висловлювати свою думку, доводити свою точку зору українською мовою; заохочувати самостійно обирати і створювати орнаменти на вирізаних з паперу силуетах посуду; розвивати увагу, зосередженість, самостійність, творчу ініціативу, трудові й технічні навички в декоративному малюванні;

			виховувати патріотизм, інтерес і повагу до праці народних умільців.
	Ліплення	Подарунки осені	Розвивати мислення, увагу, пам'ять, мовлення, дрібну моторику рук; творчість; виховувати в дітей повагу до праці, прагнення брати участь у колективній праці, самостійність; продовжувати вчити дітей відгадувати загадки; залучати дітей до предметного ліплення; закріпити прийом пригладжування; формувати вміння самостійно створювати натюрморт; вправляти у добиранні відносних прикметників, які означають колір, форму овочів та фруктів; ознайомити дітей із жанром натюрморту; ввести в активний словник поняття «натюрморт»; учити висловлювати свої враження в толерантній, доброзичливій манері; учити дітей ліпити різні за формою овочі та фрукти (кулясті, овальні, конусоподібні), передавати їх характерні ознаки.
	Аплікація	Незвичайний птах	Закріплювати вміння дітей вирізати частини предмета різної форми і скласти з них зображення; вчити передавати образ казкового птаха, прикрашати окремі частини і деталі зображення; закріплювати вміння вирізати симетричні частини з аркуша, складеного вдвічі (хвосту різної конфігурації); розвивати уяву, активність, уміння виділяти красиві роботи.
Грудень	Малювання	Мій домашній улюбленець	Розвивати увагу, мислення, пам'ять, мовлення, дрібну моторику рук, творчість, художній

			<p>смак, індивідуальність, координацію рухів; виховувати любов до тварин, дружні взаємини; учити передавати образ тварин, складати їх з геометричних фігур; вправляти в малюванні пензликом, тичком; удосконалювати навички малювання тварин із їхніми характерними ознаками (вуха, вуса, смуги, пухнастий хвіст, кігтики); розширити вміння дітей розфарбовувати зображення відповідно до забарвлення тварин; закріпити поняття «дикі, домашні, свійські тварини», диференціацію геометричних фігур; активізувати словник дітей за темою, назви геометричних фігур; вправляти у вигадуванні імен для тварин.</p>
	Ліплення	Прикрасимо на ялинку	<p>Розвивати увагу, мислення, пам'ять, мовлення, дрібну моторику рук; творчість, зоровий контроль дій рук, комунікативні навички; виховувати бажання брати участь у прикрашанні ялинки, допомагати іншим; викликати інтерес до новорічних свят, підтримувати позитивний настрій; закріпити правила безпечного прикрашання ялинки; розширити світогляд дітей; спонукати дітей творчо відповідати на запитання; познайомити зі старовинним звичаєм виготовлення іграшок для ялинки; вдосконалювати техніку рельєфного ліплення із солоного тіста; активізувати в словнику дітей поняття «старовинні іграшки», «традиції», «звичаї».</p>
	Аплікація	Зимове місто	<p>Заохочувати дітей до створення багатоколірних композицій; виявити знання про зимові явища, про зміни у тваринному світі, про</p>

			зимові розваги; активізувати в словнику слова «майстерня», «картина», «об'ємна аплікація»; учити створювати картину з об'ємною аплікацією, доповнюючи її деталями, що надають роботі виразності; вправляти у відгадуванні загадок, у вмінні створювати тематичні композиції; закріплювати у навички обривання паперу, удосконалювати навички роботи з ножицями; закріплювати знання про частини доби; узагальнити та закріплювати знання і вміння щодо формування словника, граматичної будови мовлення, зв'язного мовлення; розвивати цікавість, логічне мислення, загальну та дрібну моторику, діалогічне мовлення, художній смак, фантазію; виховувати вміння працювати разом, бажання приносити радість собі та іншим своїми виробами.
Січень	Малювання	Сніжинки кружляють	Розвивати увагу, мислення, пам'ять, мовлення, дрібну моторику рук; творчість, зоровий контроль дій рук, естетичне сприйняття навколишнього світу; виховувати інтерес до навколишньої природи, бажання фантазувати; вправляти дітей у декоративному малюванні за варіативними зразками; продовжувати вчити малювати в розетці, створюючи декоративні візерунки; заохочувати до проявів творчості; розширити вміння дітей малювати лінії різної товщини; активізувати словник дітей за темою.
	Ліплення	Чашка	Розвивати цікавість, образне мислення, мовлення, уяву, увагу, загальну та дрібну моторику,

			художній смак, фантазію; виховувати бажання робити приємне близьким людям, повагу до своєї сім'ї; заохочувати дітей до створення подарунків татові (дідусеві) своїми руками; вправляти у ліпленні предметів простої форми; у відгадуванні загадок, у вмінні відстоювати власну точку зору; продовжувати вчити ліпити посуд конструктивним способом; розширювати технічні навички дітей, спонукаючи передавати форму, величину і пропорції відповідно до запланованого об'єкта; удосконалювати вміння створювати об'єкти з використанням прийомів витягування, згладжування, сплющування; активізувати словник дітей за темою.
	Аплікація	Незвичний капелюх	Розвивати увагу, мислення, пам'ять, мовлення, дрібну моторику рук, творчі здібності, окомір, фантазію; виховувати цікавість до навколишнього світу; вправляти дітей у вирізанні за шаблоном, у вирізанні симетричних фігур із паперу, складеного вдвоє; залучати дітей до пошуку різних композиційних рішень; заохочувати прояви творчості; розширювати вміння дітей виконувати елементарний декор; активізувати словник дітей за темою.
Лютий	Малювання	Герої казок	Розвивати увагу, мислення, пам'ять, мовлення, дрібну моторику рук, творчі здібності, здатність сприймати мистецькі твори; виховувати інтерес до образотворчого мистецтва, охайність; ознайомлювати дітей із репродукціями картин на казкові

			сюжети; заохочувати до створення складних художніх образів за уявою; вправляти дітей у сюжетному малюванні за задумом; удосконалювати художні вміння зі змішування фарб; продовжувати вчити дітей створювати складні композиційні сюжети; активізувати словник дітей за темою, назви улюблених казок та казкових героїв.
	Ліплення	Маленькі гончарі	Розвивати цікавість, логічне мислення, загальну та дрібну моторику, діалогічне мовлення, нюховий аналізатор; виховувати повагу до праці гончарів, самостійність; залучати дітей до декоративного ліплення за задумом; вправляти у ліпленні предметів складної форми; удосконалювати вміння створювати образи конструктивними способами з використанням прийомів витягування, згладжування, розкачування та інших на вибір дітей; активізувати словник дітей за темою, ввести в активний словник поняття «гончар», «кераміка».
	Аплікація	Сукня для ляльки	Розвивати цікавість, логічне мислення, загальну та дрібну моторику, діалогічне мовлення, фантазію; виховувати художній смак, бажання зробити приємне іншим, самостійність; продовжувати знайомити дітей із професіями (працівники ательє та флорист); учти дітей робити візерунки за технікою квілінг; вправляти в умінні визначати зразки тканин та моделей суконь, у вирізанні за контуром; закріпити правила безпечного користування

			ножицями; збагачувати словник дітей за темою.
Березень	Малювання	Весна іде, пташки летять	Поглиблювати знання дітей про рідну природу у весняну пору року; збагачувати тематику дитячих робіт, пов'язуючи її з життям природи навесні; продовжувати вчити малювати птахів, передаючи особливості їхнього зовнішнього вигляду; вправляти в красивому розташуванні зображення на аркуші; закріплювати вміння використовувати для виразного рішення теми різні матеріали, зокрема олівець, фарби; розширювати технічні навички роботи олівцем та пензликом; розвивати естетичне сприйняття, звукову культуру мовлення, увагу, пам'ять, зв'язне мовлення, образне мислення, творчу уяву, емоційну сферу, дрібну та загальну моторику; виховувати любов та цікавість до птахів.
	Ліплення	Їжачок	Розвивати мислення, мовлення, увагу, уяву, творчість, дрібну моторику рук, самостійність; виховувати інтерес до навколишньої природи, самостійність, оригінальність; залучати дітей до сюжетного ліплення; вправляти в ліпленні предметів простої форми, стилізованих фігур звірів (їжачка); удосконалювати вміння створювати образи комбінованим способом із використанням прийомів витягування, згладжування, сплющування та розкачування; заохочувати дітей до проявів творчості, самостійності у виборі оздоблення виробу; викликати інтерес до

			експериментування з художніми інструментами для передання особливостей покриття тіла їжачка – голок; активізувати словник дітей за темою.
	Аплікація	Весняний букет	Навчати дітей вирізати квіти (віночки тюльпанів) і листочки з паперових квадратів і прямокутників, складених навпіл: показати різні способи декорування квітки (накладна аплікація, мозаїка, промальовка крапочок і прожилок); учити складати колективну композицію з окремих елементів; розвивати почуття форми і композиції; виховувати бажання подарувати листівку, зроблену своїми руками.
Квітень	Малювання	Розмалюю писанку	Розширювати знання дітей про походження великодніх обрядів та традицій; учити малювати на об'ємній формі традиційні елементи й орнаменти; дати можливість відчувати себе народними майстрами; ознайомити із мистецтвом мініатюри на яйці; удосконалювати техніку малювання пензликом; активізувати та збагатити словник за темою писанки, ввести слова (розпис, орнамент, звичай, Великдень), розвивати пам'ять, мислення, увагу, уяву, мовлення, зоровий аналізатор, дрібну моторику рук, відчуття кольору, композиції; виховувати інтерес до народної творчості, української культури; прищеплювати охайність і працелюбність.
	Ліплення	Наша планета Земля	Викликати в дітей бажання робити ліпні картинки; ознайомити з технікою рельєфного ліплення;

			запропонувати на вибір засоби декоративного ліпного образу: рельєфні наліпи, прорізування або продряпування стекою; формувати вміння прикріпляти готовий об'єкт до основи та прикрашати наліпками; розвивати почуття форми і композиції; виховувати любов до природи рідного краю.
	Аплікація	Сільська ніч	Розвивати цікавість, логічне мислення, загальну та дрібну моторику, діалогічне мовлення; виховувати інтерес до навколишнього світу, бажання пізнавати нове; вправляти у виконанні робіт із сюжетної аплікації за задумом; удосконалювати технічні навички володінні ножицями, охайного наклеювання; залучати дітей до пошуку різних композиційних рішень; активізувати словник за темою, ввести в активний словник слова стріха, паркан.

У ході формувального етапу експерименту діти були зацікавленими, активними, цілеспрямованими. На кожному занятті більш впевнено ставили мету задля створення якісного зображення.

2.3. Контрольний етап експерименту

Мета: визначення рівня сформованості творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку після формувального етапу експерименту.

Завдання :

1. Провести обстеження рівня сформованості творчих здібностей дітей за методикою констатувального експерименту.

2. Зробити порівняльний кількісний та якісний аналіз отриманих результатів.

З метою виявлення рівня творчих здібностей використовувались методи: спостереження за самостійною художньою діяльністю дітей шостого року життя та тест Е. Торренса «Закінчи малюнок».

Опис методик (див. констатувальний експеримент).

В ході спостереження виявилось, що діти під час самостійної художньої діяльності обирають не тільки традиційні засоби зображення (олівці, пензлики, фарби), а також і нетрадиційні матеріали. Якщо на констатувальному етапі коли в куточку СХД з'явилися нетрадиційні матеріали (зубні щітки, нитки, свічки, штампи з картоплі) діти їх не обирали для роботи, бо не знали їх призначення, то на контрольному етапі збільшився інтерес саме до нетрадиційних засобів образотворчої діяльності. Діяльність дітей була більш мотивована, діти віддавали перевагу малюванню не тільки олівцями, а також і фарбами, фломастерами, свічками, пальчиками. Результати використовувалися в ігровій діяльності дітей, а також для декорування групи та подарунків молодшим дітям та членам сім'ї.

У дітей з'явився більш високий інтерес до самостійного створення тих чи інших робіт, бо діти відчували радість від успіху роботи.

Результати дослідження, оформлені у вигляді таблиці :

Таблиця 2.3

Рівні розвитку творчих здібностей дітей ЕГ на констатувальному етапі експерименту

Прізвище, ім'я	Показники розвитку творчих здібностей				Спостереження				Рівень
	1	2	3	4	1	2	3	4	
1.Марія С.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
2.Олександр Т.	+	+	-	-	+	+	-	+	В
3.Анастасія К.	-	-	+	+	-	-	-	-	Н

4.Вікторія М.	-	+	-	-	-	+	-	-	С
5. Маргарита З.	-	+	-	-	-	+	-	-	Н
6.Єльдар К.	+	+	+	-	-	+	-	+	С
7.Єва Т.	+	-	+	-	+	+	+	-	С
8.Вероніка С.	-	+	+	+	-	+	+	-	С
9.Дмитро М.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
10. Катерина Щ.	-	-	+	-	-	-	-	-	В
11.Карина Ш.	-	+	-	-	-	+	-	-	С
12.Тетяна К.	+	+	+	+	+	+	-	+	В
13.Сергій Г.	+	-	+	-	+	+	-	-	С
14.Артур П.	-	-	+	-	-	+	-	-	С
15. Єгор В.	+	+	+	-	-	+	-	-	С

З таблиці видно, що три дитини має високий рівень, вісім дітей – мають середній рівень, чотири дитини – низький рівень розвитку творчих здібностей.

Переведення результатів у відсотках:

Таким чином 21% дітей мають високий рівень розвитку творчих здібностей, 68% мають середній рівень, 11% - низький рівень.

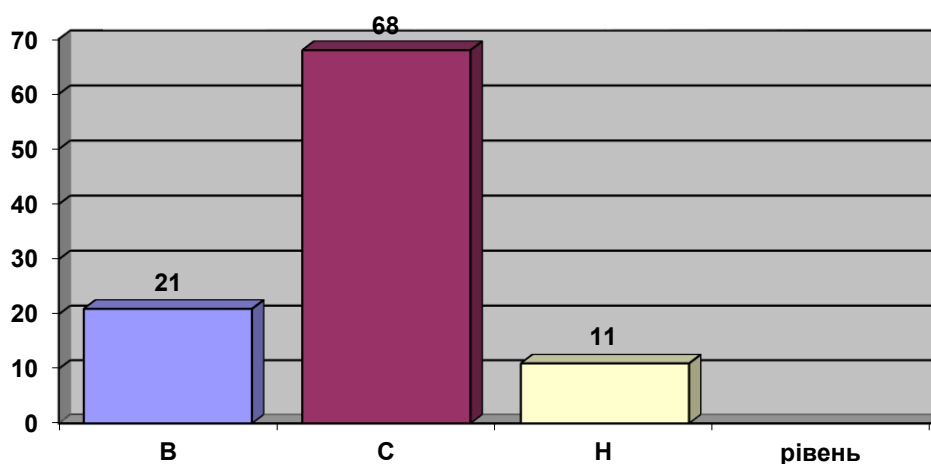

Рис. 2.3

Рівні розвитку творчих здібностей дітей ЕГ на констатувальному етапі експерименту

Таблиця 2.4

Рівні розвитку творчих здібностей дітей КГ на констатувальному етапі експерименту

Прізвище, ім'я	Показники розвитку творчих здібностей				Спостереження				Рівень
	1	2	3	4	1	2	3	4	
1. Олена Л.	-	+	+	-	+	+	-	+	С
2. Іван О.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
3. Маргарита К.	+	-	+	-	+	+	-	-	С
4. Наталія Ю.	+	-	+	-	+	-	+	+	С
5. Юлія Ч.	-	-	+	-	-	+	-	-	С
6. Ніна Р.	+	+	-	+	-	+	-	-	С
7. Роман Г.	+	+	+	+	+	+	-	+	В
8. Євгеній К.	-	-	+	+	+	+	-	-	С
9. Тетяна Т.	-	-	+	-	-	+	-	-	Н
10. Ганна І.	+	-	+	-	-	-	-	-	Н
11. Людмила М.	+	+	-	-	+	+	+	-	С
12. Мілана К.	-	-	+	-	-	-	-	-	Н
13. Ірина С.	-	+	-	-	-	-	-	-	С
14. Анастасія П.	+	-	+	-	+	+	+	-	С
15. Тетяна Т.	-	-	+	-	+	-	-	-	Н

З таблиці видно, що одна дитина в контрольній групі має високий рівень, дев'ять дітей має середній рівень і п'ять дітей мають низький рівень.

Переведення результатів у відсотки

Таким чином 7% дітей мають високий рівень розвитку творчих здібностей, 51% дітей мають середній рівень та 42% - низький рівень.

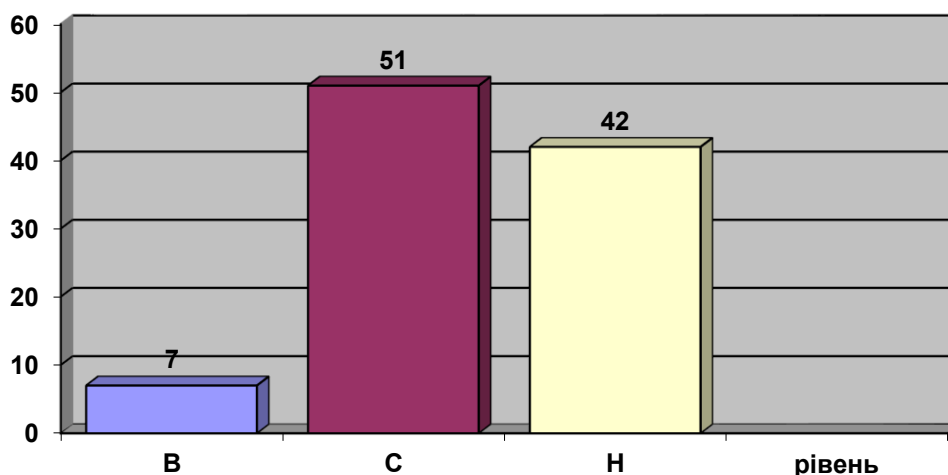

Рис. 2.4

Рівні розвитку творчих здібностей дітей ЕГ на констатувальному етапі експерименту

Таким чином, в кожній групі наявні діти з високим, середнім та низьким рівнем розвитку творчих здібностей.

Малюнки тесту досить оригінальні, розроблені та оздоблені, добре виконана штриховка, доцільно підібраний колір, завдання діти виконували досить швидко, всі малюнки різні, немає повторів.

Контрольний експеримент показав, що рівень сформованості творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку покращився у більшості дітей, що підтверджує ефективність проведеної роботи.

Висновки до 2 розділу

Дослідницька робота проводилась у старших групах Кролевецького НВК І-ІІІ ступенів №6. З метою виявлення рівня творчих здібностей використовувались методи: спостереження за самостійною художньою діяльністю дітей шостого року життя та тест Е. Торренса «Закінчи малюнок».

У ході експерименту були визначені критерії оцінки рівня сформованості творчих здібностей.

Високий рівень (В) – робота та діяльність дітей відповідають показникам оцінювання рівня творчих здібностей;

Середній рівень (С) – неповна відповідність робіт та діяльності показникам оцінювання;

Низький рівень (Н) – недостатня відповідність або повна невідповідність дитячих робіт та самостійної діяльності оціночним показникам.

З метою формування художніх практичних навичок, створення інтересу до образотворчої діяльності та розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку слід пропонувати дітям різних вікових груп виконувати зображувальні завдання в різних техніках як на заняттях з зображувальної діяльності, так і під час самостійної художньої діяльності. При цьому слід пам'ятати про системність, відповідність програмним вимогам та завданням освітньо-виховної роботи, а також віковим можливостям дітей, використання доцільних методів і прийомів, щоб запланована робота була ефективною та давала позитивні результати.

Як показали результати контрольного етапу роботи, в кожній групі наявні діти з високим, середнім та низьким рівнем розвитку творчих здібностей.

Малюнки тесту досить оригінальні, розроблені та оздоблені, добре виконана штриховка, доцільно підібраний колір, завдання діти виконували досить швидко, всі малюнки різні, немає повторів.

Контрольний експеримент показав, що рівень сформованості творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку покращився у більшості дітей, що підтверджує ефективність проведеної роботи.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВИКИ

Під час проведення теоретичного та експериментального дослідження ми маємо підстави для таких основних висновків:

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що питанням розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку займалися багато вчених, серед яких Я. Пономарьов, М. Ярошевський, Г. Альтшуллер, С. Рубінштейн, Д. Богоявленська, О. Мелік-Пашаєв, Л. Виготський, О. Запорожець, О. Лук, В. Моляко, Н. Ветлугіна, Т. Комарова та інші. Кожен з науковців з науковців розглядав різні аспекти розвитку творчих здібностей.
2. Існує цілий ряд досліджень, присвячених проблемі інтеграції змісту дошкільної освіти та впровадженню в освітньо-виховний процес інтегрованих занять з метою покращення знань, умінь та навичок дітей.
3. Необхідною умовою розвитку творчих здібностей дітей є креативний педагог.
4. Нами виявлено, що недостатньо створене предметно-розвивальне середовище в повній мірі не розвиває творчі здібностей дітей, тому потрібно створити відповідні педагогічні умови:
 - забезпечити заняття з різноманітними художніми матеріалами для різних видів практики: живопис, графіка, ліплення, аплікація, конструювання тощо;
 - дібрати артоб'єкти;
 - обладнати місце для занять самостійною зображувальною діяльністю дітей.

А також для цього потрібна тісна співпраця вихователів та батьків вихованців.

5. Виявлення рівня розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку під час констатувального етапу експерименту показало такі результати: високого рівня розвитку творчих

здібностей не було в жодній дитині як експериментальної так і контрольної груп, середній рівень показали 35% дітей експериментальної та 40% дітей контрольної груп; низький рівень виявлено у 65% дітей експериментальної групи та 60% дітей контрольної групи.

6. Під час формувального експерименту нами було розроблено та впроваджено систему інтегрованих занять, під час яких використовувалися творчі завдання, закріплювалися технічні навички роботи з різними зображувальними матеріалами. Дітям це подобалося, вони з задоволенням та великим зацікавленням приймали активну участь у заняттях, для них це було чимось новим, їм подобалося вибирати засоби та способи зображення, хоча спершу трішки губилися і боялися, що їм можуть зробити зауваження.
7. Після проведення системи інтегрованих занять з дітьми експериментальної групи ми знову провели дослідження і виявили такі результати: в експериментальній групі рівень розвитку творчих здібностей дітей значно покращився, 30% діти виявили високий рівень, 45% дітей – середній, 25% дітей – низький; діти ж контрольної групи мають значно менші показники: високий рівень – 15% дітей, середній – 45% дітей, низький – 40% дітей. Тож завдяки проведеній нами роботі рівень розвитку творчих здібностей дітей покращився на 30%, що дає можливість зробити висновок, що наша робота ефективна.
8. Гіпотеза, яка була ними висунута на початку дослідження, доведена.

Отже можна зробити висновок, що розроблена нами система роботи з розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку виявилася ефективною і, на нашу думку, повинна широко застосовуватися під час образотворчої діяльності в закладах дошкільної освіти.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

З метою ефективного впровадження системи знань із образотворчого мистецтва в практичній роботі з дітьми 6- го року життя на основі результатів, отриманих у процесі проведеного дослідження, для вихователів було розроблено практичні рекомендації:

- одне із головних завдань у процесі образотворчої діяльності - викликати стійкий інтерес. Тому на перших заняттях вихователь повинен приділити найбільшу увагу тому, щоб діти зацікавилися предметом, щоб у них з'явилося бажання навчитися самим і поділитися набутим досвідом з молодшими дітьми, батьками та знайомими;
- встановлення доброзичливих, довірливих стосунків вихователя з дітьми також має великий позитивний вплив на навчання. Саме тому педагог повинен подбати про те, щоб дитина йшла на заняття з задоволенням, чекала його. Вихователь повинен цікавитися справами дитини, знати не тільки її успіхи, а й проблеми, враховувати її інтереси під час планування та проведення занять;
- методика проведення занять повинна будуватися з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей 6 - го року життя і спрямованими на їхній розвиток;
- пізнання себе і навколишнього світу відбудеться через почуття, тому так важливо навчити малюка бачити, чути, відчувати цей світ, сприймати його як диво;
- одним з ефективних прийомів розвитку творчої уяви є "робота з уявними предметами". Наприклад, пропонуємо уявити дітям, що вони художники. Необхідно зобразити уявні дії;
- З метою розвитку творчої уяви в процесі зображувальної діяльності радимо використовувати нетрадиційні прийоми зображення і нетрадиційні матеріали - зубна щітка, свічка, штампки з картоплі тощо. Запорукою успіху є наявність яскравих, якісних матеріалів, інструментів для малювання;
- незалежно від результату, схвалюйте дитину - це буде для неї стимулом для подальшої роботи , удосконалення своїх навичок.

- радимо організувати години самостійної творчої роботи з дітьми. В ситуації ініціативної творчої діяльності дитини вільна і творить, коли насправді відчуває потребу;
- використання нетрадиційних технік на заняттях з образотворчої діяльності викликає інтерес дітей, підвищує ефективність навчання. Підбираючи нетрадиційні техніки, педагог має враховувати рівень розвитку дітей, їх інтереси, бажання. Роздатковий матеріал має відповідати педагогічним, естетичним та гігієнічним вимогам;
- збагачуйте світогляд дитини, адже у власну творчість дошкільник переносить здобуті знання, вміння, навички, він творить так, як може як у нього виходить. Що вищий рівень підготовленості, обізнаності дитини, то яснішою, яскравішою й оригінальнішою буде її самостійна творча діяльність.
- важливо, щоб з батьками обговорювалися проблеми дітей, роз`яснялися необхідність вирішення проблемної ситуації й активної участі батьків у спільній творчій діяльності з дітьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович С. Д., Чікарьова М. Ю. Світова та українська культура: навч. посіб. Львів: Світ, 2004. 145 с.
2. Агеєнко Т. А. Казкові мандрівки до чарівного королівства творчості: [програма з образотворчого мистецтва для роботи гуртка зображувальної діяльності]. *Обдарована дитина*. 2007. № 6. С. 43-50.
3. Арховська П. Р. Незвичне у малюванні. Київ: Рад. школа, 2001. 432 с.
4. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / за ред.: О. Л. Кононко. 3-тє вид., випр. Київ: Світич, 2009. 430 с.
5. Белова О. Потенціальні можливості наших дітей. *Дошкільне виховання*. 1994. № 6. С. 18-19.
6. Біла І. Вчимо дивитися і творити. *Дошкільне виховання*. 2004. № 4. С. 14-18.
7. Білецький В. О. Мова образотворчого мистецтва. Київ: Рад. школа, 1997. 332 с.
8. Бітаєв В. А. Гуманістична сутність естетичного виховання. *Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності*. Київ: КДЛУ, 1999. Вип. 18. С. 51-56.
9. Бітаєв В. А. Естетичне виховання і гуманізація особи. Київ: ДАКККіМ, 2003. 232 с.
10. Бітаєв В. А. Естетичне виховання як компонент культури творення. *Мультиверсум: Філософський альманах*. Київ: Укр. центр духовної культури, 2003. Вип.36. С. 190-200.
11. Боров Ю. Б. Эстетика. Москва: Политиздат, 1988. 496 с.
12. Валькова В. Б. Чарівний світ творчості. *Обдарована дитина*. 2002. № 2. С. 10-11.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови / ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
14. Венгер Л. А. Дошкільне навчання: програма розвитку здібностей дітей. *Дошкільне виховання*. 1992. № 9-10. С. 15-17.
15. Венгер Л. А. Педагогика способностей. Москва: Просвещение, 1973. 164 с.

16. Ветлугина Н. А. Эстетическое воспитание в детском саду: пособие для воспитателей детского сада. 2-е изд., перераб. Москва: Просвещение, 1985. 207 с.
17. Волкова Ю., Федієнко В. Уроки малювання. Розвиток естетичного смаку та навичок малювання. Харків: ВД «Школа», 2005. 347 с.
18. Воскресенская В. Создаем развивающую среду сами. *Дошкольное воспитание*. 2004. №1. С. 11-12.
19. Вчимося бачити прекрасне : метод, рекомендації по озн. дїт. мол. шк. та ст. дошк. віку з творами образотворчого мистецтва: навч. посіб. / Київський міжрегіональний ін-т. удосконалення вчителів ім. Б.Грінченка / упоряд. Е.В. Белкіна. 2-ге вид., доп. Київ. 1996. 74 с.
20. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психол. очерк: кн. для учителя. 3-е изд. Москва: Просвещение, 1991. 93 с.
21. Горлова А. Инструменты развития творческого потенциала дитини. *Початкова школа*. 2007. № 3. С. 10-17.
22. Горошко Н. А. Зображувальна діяльність в дошкільному навчальному закладі. Харків: Основа, 2007. 340 с.
23. Грабовець О. Д. Развитие творческого потенциала дітей. *Обдарована дитина: Научно-практический освітньо-популярный журнал*. 2004. № 10. С. 14-18.
24. Дабіжа Л. Розвивати творчий потенціал: [образотв. діяльн. дошкільнят]. *Дошкільне виховання*. 2002. № 11. С. 10-11.
25. Дикун С. Спостерігати, мислити, творити. *Дошкільне виховання*. 2001. № 9. С. 10-12.
26. Дремов А. К. Основы эстетического воспитания. Москва: Просвещение, 1998. 287 с.
27. Дронова О. Через красу до творчості : Інтегрований підхід до організації образотворчої діяльності старших дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2004. № 4. С. 18-19.
28. Дубович М. Ф. Ліплення в дитячому садку. Київ: Рад. школа, 1984. 340 с.
29. Дьяченко О. М. Воображение дошкольника. Москва: Знание, 1986. 94 с.

30. Замашна С. М. Естетичне ставлення як психолого-педагогічна проблема. *Нова педагогічна думка. Науково-методичний журнал.* 2003. № 1-2. С. 67-69.
31. Зимичев А. М. Воображение в творческой деятельности человека. *Обдарована дитина.* 2004. № 7. С. 35-39.
32. Казакова Т. Г. Изобразительная деятельность и художественное развитие дошкольников. Москва: Педагогика, 1983. 160 с.
33. Казакова Т. Г. Развивайте у дошкольников творчество : (Конспекты занятия рисованием, лепкой, аппликацией): пособие для воспитателя дет. сада. Москва: Просвещение, 1985. 192 с.
34. Кантор А. М. Изобразительное искусство XX века. Москва: Просвещение, 1973. 184 с.
35. Кириченко М. Т. Основи образотворчої грамоти. Київ: Рад. школа, 2001. 394 с.
36. Комарова Т. С. Изобразительное творчество в детском саду. Москва: Педагогика, 1984. 252 с.
37. Комарова Т. С. Формирование графических навыков у дошкольников. Москва: Педагогика, 1986. 322 с.
38. Комарова Т. С. Изобразительная деятельность в детском саду: обучение и творчество. Москва: Педагогика, 1990. 142 с.
39. Коменский Ян Амос: Учитель учителей («Материнская школа», «Великая дидактика» и др. произв. с сокращ.). Москва: Карапуз, 2009. 288 с.
40. Компанцева Л. В. Поэтический образ природы в детском рисунке. Москва: Просвещение, 1985. 343 с.
41. Кондратенко Г. П. Сутність та структура естетичного ; світосприйняття особистості у психолого-педагогічному аспекті. *Освіта на Луганщині: Наук.-метод. журнал.* 2004. № 1. С. 63-67.
42. Кондратенко Т. Д., Котырло Т.К., Ладывир С.А. Обучение старших дошкольников. Київ: Рад. школа, 1986. 294 с.

43. Косминская В. Б., Халезова Н. В. Основы изобразительного искусства и методика руководства изобразительной деятельностью детей. Москва: Просвещение, 1986. 498 с.
44. Котляр В. Ф. Изобразительная деятельность дошкольников. Київ: Рад. школа, 1986. 95 с.
45. Кравцова. Е. Е. Разбуди в ребенке волшебника. Москва: Педагогика, 1996. 126 с.
46. Кулачківська С. Новий погляд на стару проблему. Гуманістичний підхід до розвитку дітей. *Дошкільне виховання*. 2002. №7. С. 15-17.
47. Кульчицкая Е. Диагностика уровня развития творческих способностей. *Обдарована дитина*. 2003. №4. С. 13-28.
48. Куманецкий К. История культуры Древней Греции и Рима. Москва: Высшая школа, 1990. 287 с.
49. Ликова И. О. Програма художнього виховання, навчання і розвитку дітей 2-6 років «Кольорові долоньки». Харків: Ранок, 2007. 128 с.
50. Липский В. Н. Эстетическая культура и личность. Москва: Сфера, 1987. 149 с.
51. Лыкова И. А. Изобразительное творчество в детском саду. Занятия в изостудии. Москва: Карапуз-Дидактика, 2007. 247 с.
52. Лыкова И. А. Лепим, фантазируем, играем: книга для занятий с детьми дошкольного возраста. Москва: Сфера, 2000. 431 с.
53. Лыкова И. А. Летняя мастерская. Время развивать воображение. *Дошкольное воспитание*. 2006. №7. С. 1-14.
54. Методика обучения изобразительной деятельности и конструированию / ред. Н. П. Сакулиной, Т. С. Комаровой. Москва: Педагогика, 1979. 248 с.
55. Митник О. Я. Завдання для розвитку творчих здібностей дітей : (Виконуються дітьми під керівництвом батьків). *Обдарована дитина*. 2002. № 3. С. 55-57.

56. Михайлова Л. М. Виховний потенціал культурологічного підходу до розгляду творів світового мистецтва. *Освіта на Луганщині*. 2000. № 1 (12). С. 91-93.
57. Михайлова Л. М. Специфіка культуролого-естетичного виховання творчої особистості: збірник статей за матеріалами науково-практичної конференції. Луганськ. 1997. С.56-72.
58. Мухина В. С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. Москва: Педагогика, 1981. 194 с.
59. Неменский Б. М. Мудрость красоты. Москва: Просвещение, 1981. 357 с.
60. Ніколенко Д. Ф. Формування естетичних почуттів у дітей дошкільного віку. Київ: Рад. шк., 1967. 95 с.
61. Новлянская З. Н. Путь к творчеству. *Обдарована дитина*. 2004. № 4. С. 55-61.
62. Острожинська Л. С. Наше завдання - розвиток творчого потенціалу дитини. *Обдарована дитина*. 2005. № 2. С. 22-24.
63. Парамонова Л. А. Детское творческое конструирование. Москва: Карапуз, 1999. 364 с.
64. Підкурманна Г. Дитяча творчість : Програма та методичні рекомендації з художнього розвитку дітей дошкільного віку: [Добірка статей]. *Дитячий садок*. 2001. № 26. С. 1-64.
65. Песталоцці Й. Г. Вибрані педагогічні твори . Москва: Рад. школа, 1961. 247 с.
66. Половіна О. А. До питань формування естетичного відношення дітей до природи мистецтвом живопису. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці: Рута, 2003. Вип. 186. С. 109-116.
67. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для — студентів вищих навчальних закладів. Київ: «Академвидав», 2004. 456 с.
68. Раппопорт С. А. От художника к зрителю. Как построено и функционирует произведение искусств. Москва: Просвещение, 1989. 357 с.

69. Ребенок в мифологии /ред. Р. М.Чумичева. Ставрополь: Сервис-школа, 1998. 256 с.
70. Савенкова Л. Г. Изобразительное искусство и среда: интегративная программа полихудожественного развития на основе взаимодействия искусства : Изобразительное искусство и природа (природа-архитектура-среда).Москва: Магистр, 1995. 213 с.
71. Сакулина Н. П. Рисование в дошкольном детстве. Москва: Просвещение, 1965.240 с.
72. Система естетичного виховання дітей дошкільного віку /ред. Н. Ветлугіна. Київ: Рад. школа, 1977. 272 с.
- 73.Сірченко Л. І. Матеріали та обладнання для образотворчості: вимоги і поради. *Дошкільне виховання*. 2005. № 5. С. 5-10.
74. Федієнко В. В. Вчимося малювати без проблем. Харків: ВД «Школа», 2006.327 с.
75. Федієнко В. В., Чемеренко О. Ю. Образотворче мистецтво. Методики раннього розвитку дітей 4-6 років. Харків: ВД «Школа», 2005. 248 с.
76. Флєрина Е. А. Эстетическое воспитание дошкольника. Москва: Просвещение, 1961. 333 с.
77. Халезова Н. Б., Курочкина Н. А., Пантюхина Г.В. Лепка в детском саду. Москва: Просвещение, 1986. 348 с.
78. Шіллер Ф. Листи про естетичне виховання людини . Київ: Мистецтво, 1974. 360 с.
79. Шульга Л. М. Развитие художних способностей детей дошкольного возраста занятиях с рисованием. *Обдарована дитина*. 2004. № 9. С. 43-63.
80. Эстетика: учебное пособие для студентов гуманитарных факультетов вузов / ред. Л. Т. Лувчук. Киев: Просвещение, 1991. 302 с.
81. Эстетическое воспитание в детском саду /ред. Н. М. Ветлугина. Москва: Просвещение, 1960. 347 с.